

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 62 (1).

1924 a.

Riigikogu koosolek 14. weebruaril 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riiigiwanem **K. Päts**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, haridusminister **A. Weiderman**, sise-
minister **K. Einbund**, kohtuminister **R. Gabrel**, põllutöominister **A. Kerem**.

P ä e w a k o r d:

1. Kommisjonide täiendawad walimised.

2. Haridusminister **A. Weiderman**'i ja sõjaminister **A. Anderkopp**'i ametistlahkumise teadaanne.

3. Kohtumistri teadaanne Riigikogu liigete **P. Keerdo**, **H. Allik'u**, **W. Kangur**'i, **J. Tomp**'i, **A. Janson**'i ja **J. Reesen**'i wangistamise kohta.

4. Riigikontrolli seaduse komisjoni walimine — wanematekogu ettepanek. (Jagaja — 20).

5. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügiseadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek erikomisjoni walimise kohta. (Jagaja — 7).

6. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **P. Keerdo**, **J. Tomp**'i ja **J. Reesen**'i arupärimise peale koosolekute seaduse ja walimiswabaduste rikkumise kohta politseiwoimude poolt.

7. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **H. Heideman**'i, **W. Kangur**'i ja **P. Keerdo** arupärimise peale sõdurite peksmise kohta 2. jalawäe rügemendis ja tagakiusamise kohta poliitilise meelsuse pärast Pärnu garnisonis.

8. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **E. Weberman**'i, **J. Uibopuu** ja **A. Tamm**'e arupärimise peale awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas hobuste wõiduajamise juures.

9. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale Häädemeeste mõisa tükeldamisel ja Tammiste mõisa planeerimisel ettetulnud wäärnähtuste kohta.

10. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **A. Tamm**'e, **J. Uibopuu**

ja **E. Weberman**'i arupärimise peale Wene-Balti tehasele antud laenu asjus.

11. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Leebikusse majapidamise kooli asutamise asjus.

12. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **O. Köster**'i, **R. Penno** ja **A. Kütt**'i arupärimise peale wõõrandatud maade eest tasumaksmise küsimuse kohta.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**, wahepeal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra muutmise. Juhataja **J. Tõnisson**: Awan Riigikogu koosoleku ja seega

II Riigikogu III istungjärgu. Riigikogu liigetele on päewakord kätte saadetud. Juhatuse poolt on teada anda, et päewakord saab täiendatud uue arupärimisega, mis on õigel ajal, eile kunni kella 10-ni sisse antud, see on sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimine. See tuleks päewakorda arupärimiste hulka.

J. Piiskar (is.): Tänase koosoleku päewakorras on 6. ja 7. punkti all Wabariigi Walitsuse wastused nende Riigikogu liigete arupärimiste peale, kellel wõimalik ei ole täna koosolekul wiibida, millega neilt wõimalus on wõetud arupärimise peale antud wastust kuulda ja tarbekorral oma seisukohta sel puhul awaldada. Kui täna ära kuulatakse wastused nende arupärimiste peale, siis looks Riigikogu sellega väga halwa pretsendi, wõttes wõimaluse nendelt Riigikogu liigetelt, keda teatud küsimused huwitawad, sõna wõtta. Seda arwesse wõttes, teen ettepaneku punktid 6. ja 7. päewakorrast wälja jätta.

Juhataja **J. Tõnisson**: Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei ja iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Riigikogu liigete **H. Allik'u**, **A. Janson**'i, **P. Keerdo**, **J. Tomp**'i ja

W. Kangur'i ning teiste arreteerimise kohta 21. jaanuari õhtul 1924 a. tuleks päewakorda arupärimiste järele 13. punktina. Rkl. Piiskar'i poolt on ettepanek wälja jätta 6. ja 7. päewakorra-punktid. Panen rkl. Piiskar'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamuslega on vastu wõetud ettepanek päewakorrast punktid 6. ja 7. wälja jätta, — seega on päewakord vastu wõetud juhatusse täiendusega ja rkl. Piiskar'i poolt ettepanek muudatusega.

2. Surma läbi lah- Enne päewakorra
kunud Riigikogu juurde asumist on
liikme Johan Kes- mul Riigikogule tea-
küll'i mälestamine. tada, et Riigikogu
liige Johan Kesküll
waheajal on surma läbi lahkunud ja pan-
nen Riigikogule ette Riigikogu liikme Jo-
han Kesküll'i mälestust püstitõusmisega
austada. (Kõik koosolekul wiibi-
jad tõusewad püsti.)

3. Teadaandmine Sekretäär J.
muudatuste kohta Wain: Riigikogust on
Riigikogu koos- lahkunud O. Rütli ma-
seisus. jaomanikkude seltside
liidu nimekirjade järele ja tema asemele
on kutsutud Johann Sepp.

Siis on majaomanikkude seltside liidu
nimekirjade järele surma läbi lahkunud
J. Kesküll'i asemele kutsutud Johannes
Mürk.

Riigikogust tagasiastunud A. Palwadre
asemele Eesti sotsiaaldemokraatliku töö-
liste partei Riigikogu rühmast on kutsu-
tud Peeter Schütz.

4. Teadaandmine Kohtuministri poolt
kohtuministri esi- on tulnud ettepanek
tise kohta Riigi- rkl. J. Zimmerman'i
**kogu liikme J. wäljaandmise kohta
Zimmerman'i wäl- karistuse kandmiseks.
jaandmise asjus. Riigikogule on teatada,
et kohtuministri esitis**

on antud koosseisu komisjoni läbiwaa-
tamiseks.

5. Teadaandmine 1. Usutunnistuslik-
komisjonidesse kude ühingute ja nen-
antud ja Waba- de liitude seaduseel-
riigi Walitsusele nõu — üldkomisjoni.
tagasiantud sea- 2. Nuhtlusseaduse
duseelnõude (Ул. о нак.) § 58² muut-
kohta. mise seaduseelnõu —
üldkomisjoni.

3. Matmispaikade seaduseelnõu —
üldkomisjoni.

4. Keeleseaduse eelnõu — üldkomis-
joni.

5. Kaubandus-tööstuskoja seaduseel-
nõu — üldkomisjoni.

6. Riigiametnikkudele elukorterite ehi-
tuse seaduseelnõu — rahaasjanduse kom-
misjoni.

7. Riigimaade põlisele rendile ja oman-
duseks andmise seaduseelnõu — maa-
komisjoni.

8. Eesti ja Põhja-Ameerika Ühisriikide
wahelise kurjategijate wäljaandmise le-
pingu kinnitamise seaduseelnõu — üld-
komisjoni.

9. Tallinna konserwatooriumi õpejõu-
dude palgaseaduse eelnõu — hariduskom-
misjoni.

10. Eesti wabariigi Tallinna konser-
watooriumi seaduseelnõu — hariduskom-
misjoni.

11. Wabadussõjast osawõtjate kaitse-
wäelaste tagawarawäkke arwamise sea-
duseelnõu, kes oma sunduslikku teenis-
tusaega weel ära teeninud ei ole — riigi-
kaitse komisjoni.

12. Eesti kultuurkapitaali seaduseel-
nõu — rahaasjanduse komisjoni.

13. Seaduseelnõu maksude kohta wa-
randuste tasuta ülemineku pealt — Wa-
bariigi Walitsusele tagasi saadetud.

6. Teadaandmine Koosolekuilt on
Riigikogu liigete puudunud läinud aasta
puudumiste kohta detsembrikuul järgmi-
koosolekuilt läi- sed Riigikogu liikmed:
nud aasta det- Anderkopp, A. on
sembrikuul. puudunud Wabariigi
Walitsuse liikmena 2
koosolekult.

Anniko, H. on puudunud omawalitsuse
esituskogude kohuste täitmisel 1 koosole-
kult.

Amberg, O. on puudunud Wabariigi
Walitsuse liikmena 2 koosolekult.

Arras, K. on puudunud omawalitsuse
esituskogude liikme kohuste täitmisel 1
koosolekult.

Baars, K. on puudunud isiklikkudel
põhjustel 12 koosolekult.

Eigo, J. on puudunud haiguse pärast 3
koosolekult.

Eigo, J. on puudunud isiklikkudel põh-
justel 2 koosolekult.

Eigo, J. on puudunud teatamata põh-
justel 1 koosolekult.

Einbund, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 4 koosolekult.

Jans, J. on puudunud haiguse pärast 6 koosolekult.

Jans, J. on puudunud isiklikkudel põhjustel 8 koosolekult.

Jaakson, J. on puudunud isiklikkudel põhjustel 2 koosolekult.

Ipsberg, K. on puudunud haiguse pärast 3 koosolekult.

Ipsberg, K. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Kerem, A. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 3 koosolekult.

Kesküll, J. on puudunud haiguse pärast 12 koosolekult.

Kress, G. on puudunud haiguse pärast 1 koosolekult.

Laretei, H. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Laarman, M. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 1 koosolekult.

Lattik, J. on puudunud haiguse pärast 6 koosolekult.

Lattik, J. on puudunud isiklikkudel põhjustel 3 koosolekult.

Maaker, W. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 1 koosolekult.

Martinson, M. on puudunud isiklikkudel põhjustel 1 koosolekult.

Märtson, J. on puudunud haiguse pärast 7 koosolekult.

Palwadre, A. on puudunud teatamata põhjustel 14 koosolekult.

Pool, Th. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 1 koosolekult.

Pool, Th. on puudunud isiklikkudel põhjustel 1 koosolekult.

Pärilin, O. on puudunud isiklikkudel põhjustel 4 koosolekult.

Päts, K. on puudunud Wabariigi Walitsuse liikmena 14 koosolekult.

Raudkepp, L. on puudunud isiklikkudel põhjustel 1 koosolekult.

Rei, A. on puudunud riiklikkude ülesannete täitmisel 2 koosolekult.

Rei, A. on puudunud isiklikkudel põhjustel 1 koosolekult.

Rei, A. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Rütli, O. on puudunud isiklikkudel põhjustel 1 koosolekult.

Seljugin, I. on puudunud haiguse pärast 2 koosolekult.

Shtsherbakow, S. on puudunud haiguse pärast 9 koosolekult.

Solowjew, J. on puudunud haiguse pärast 1 koosolekult.

Temant, J. on puudunud teatamata põhjustel 1 koosolekult.

Teetsow, J. on puudunud isiklikkudel põhjustel 1 koosolekult.

Treiberg, P. on puudunud isiklikkudel põhjustel 9 koosolekult.

Woiman, J. on puudunud omawalitsuse esituskogude liikme kohuste täitmisel 4 koosolekult.

7. Teadaandmine Riigikogule on tul-
terwitustele- nud järgmised terwi-
grammide kohta. tustelegrammid: Nar-
wa poolt: „Narwa

waenlastest wabastamise wiendal aasta-
päewal terwitab waba rahwa esitust pal-
jukannatanud Narwa. Linnapea Hermann.“

Wigastatud sõjameeste seitsmenda
kongressi poolt: „Wigastatud sõjameeste
seitsmes kongress terwitab Riigikogu
tema wastutusrikkas töös ja soowib edu-
rikkaks tööks jõudu, ning õnne. — Kong-
ressi juhataja Willmann. Sekretäär See-
berg.“

Eesti demobiliseeritud sõjameeste liidu
Tartu osakonna poolt: „Eesti demobili-
seeritud sõjameeste liidu Tartu osakond,
pühitsedes oma kolmat aastapäewa, ter-
witab Teid ja soowib edu ja jõudu tööks
waba Eesti rahwa kasuks.“

Kolmanda diwiisi poolt: „Kolmanda
diwiisi nimel on mul au, aasta wahetuse
puhul, kõige suurema lugupidamisega ter-
witusi tuua Teile, härra Riigikogu esi-
mees, ja kõrgele kogule, ning soowida
uueks aastaks palju jõudu ja head edu
raskes seadusandlikus töös kalli kodu-
maa korraldamiseks. A. Tõnisson, kol-
manda diwiisi ülem.“

Peale nende on weel tulnud terwitu-
sed: Kolmanda üleriikliku kaupmeeste
kongressi poolt, Eesti naiste karskusliidu
poolt ja Eesti karskusliidu poolt.

8. Riigi majan- Juhataja **J. Tõ-**
dusnõukogu ja **nisson:** Põllumeeste
kommisjonide kogude rühma poolt on
täiendawad järgmised ettepanekud
walimised. tehtud: Üüriseaduse
kommisjoni walida rkl-te

J. Kesküll'i ja O. Rütli asemele rkl-ed J.
Mürk ja J. Sepp.

Üldkommisjoni rkl-te J. Kesküll'i ja
O. Rütli asemele rkl-ed J. Soots ja J.
Teetsow.

Eelarwe-komisjoni walida rkl-te J. Laidoner'i ja J. Keskküll'i asemele rkl-ed K. Ipsberg ja J. Teetsow.

Majandusnõukogusse walida rkl. J. Keskküll'i asemele rkl. K. Tonkman.

Kodukorra komisjoni walida rkl. O. Rütli asemele rkl. J. Holberg.

Walimisseaduse komisjoni rkl. O. Rütli asemele rkl. K. Tamm.

Rahaasjanduse komisjoni rkl. J. Laidoner'i asemele rkl. K. Ipsberg.

Hariduskomisjoni rkl. J. Holberg'i asemele rkl. J. Hünerson.

Kosseisu komisjoni rkl. J. Teetsow'i asemele rkl. J. Soots.

Wene ühendatud rühma ja Balti-Saksa rühma poolt on pandud ette walida: hariduskomisjoni rkl. Schilling, omawalitsuse komisjoni rkl. Baranin ja kosseisu komisjoni rkl. Seljugin.

Demokraatliku liidu poolt on ettepanek maakomisjoni liikmeks walida rkl. E. Weberman'i asemele rkl. Al. Tamm.

Demokraatliku liidu poolt teatatakse weel, et wanematekogu liikmeks on walitud rkl. Al. Tamm'e asemele rkl. E. Weberman.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt on ettepanek:

1) kosseisu komisjoni walida rkl. J. Woiman'i asemele rkl. K. Ast;

2) üüriseaduse komisjoni walida rkl. A. Jõeäär'i asemele rkl. J. Woiman;

3) rahaasjanduse komisjoni rkl. A. Rei asemele rkl. A. Jõeäär.

Kuidas soowitakse walida? (Wahelhüüe: Korrage!) Ettepanek on tehtud korrage walida.

J. Piiskar, is. kohalt: Kui õieti aru sain, siis tähendas juhataja, et wanematekogusse tuleb uus liige walida. Senni ei ole wanematekogusse liikmeid niiviisi walitud.

Juhataja **J. Tõnisson**: See on teadaanne ja hääletamisele ei tule. Ettepanek on tehtud kõiki komisjoni liikmeid korrage walida. (Wahelhüüe: Komisjonide wiisi!) On kaks ettepanekut: ühelt poolt — korrage walida ja teiselt poolt — komisjonide wiisi. Panen ettepanekud hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa absoluutse enamusega on ettepanek — korrage walida — wastu wõetud.

Panen nüüd hääletamisele ettepanud kandidaadid. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on kõik kandidaadid walitud.

9. Haridusminister Sekretäär **J. A. Weiderman'i ja Wain:** Riigikogu sõjaminister **A. Anderkopp'i ametistlahkumise teadaanne.** Riigikogu juhatusel on tulnud 3. jaanuaril 1924 a. nr. 2687 all järgmine teadaanne: „Wabariigi Walitsuse 28.

detsembri 1923 a. otsuse põhjal teatan, et sõjaminister A. Anderkopp ja haridusminister A. Weiderman on esitanud Wabariigi Walitsusele ametistlahkumise palwed. Alus: Riigikogu koduk. § 102. Riigivanem K. Päts. Riigisekretäär K. Terras.“

A. Tamm (rhws.): Demokraatliku liidu nimel on mul au Riigikogule ette kanda soowiawaldus, et lahkumispalwe sisseandnud ministrid jääks ametisse, kunni eelarwe Riigikogu poolt on wastu wõetud. Demokraatlik liit põhjendab seda soowiawaldust järgmiste asjaoludega: Eelarwe, mis oma sisu poolest wäga keeruline ja raske, on eelarwe-komisjonis läbi waadatud, on ministrite poolt kaitsitud, on muudetud ja nüüd waatab teda läbi üldkomisjon. Loomulik on siis ka, et järgmine samm, mida maksma paneb Riigikogu eelarwe läbiwaatamise puhul, peaks ka leidma toetust ministrite poolt, kes asja sisse süwenenud on. Ja sellepärast palun demokraatliku liidu nimel Riigikogu seda soowiawaldust tõsiselt wõtta ja teda toetada.

M. Juhkam (töer.): Jõulu eel läinud aastal, nagu härrad Riigikogu liikmed mäletawad, teatas tööerakonna rühm, et ta ennast enam sennise walitsuse koalitsiooniga seotuks ei loe. Warsti pärast seda esitasid sõjaminister Anderkopp ja haridusminister Weiderman oma lahkumispalwed, mis Wabariigi Walitsuse poolt Riigikogule edasi saadetud. Kahjuks ei ole Riigikogu senni neile palwetele tarwilikku wastust andnud, kuigi walitsusel ilma tööerakonnata Riigikogus tarwilik enamus oli, kahe walitsuse liikme lahkumine mingisuguseid saatuslikka muudatusi walitsuse elus tuua ei saanud ja sellepärast õige ei olnud kahte walitsuse liiget wastu nende tahtmist sundida tööd tegema seal, kus pad seda otstarbekohaseks ei pidanud. Et lugupeetud Riigikogu esimehele wõimalust anda Riigikogu kodukorrage

tema peale pandud ülesandeid täita uute walitsuse liigete ametiseseadmise asjus ja tarwiliku ettepanekuga esineda, wõi senni tarbekorral wõimaldada Wabariigi Walitsusele lahkumisele ministrite asemele wastawaid asetäitjaid määrata, esitan Riigikogule wastuwõtmiseks järgmise ettepaneku: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse teadaannet sõjaminister Anderkopp'i ja haridusminister Weiderman'i lahkumispalwete kohta, otsustab: 1) sõjaminister Anderkopp'i ja haridusminister Weiderman'i wabastada Wabariigi Walitsuse liikme kohuste täitmisest, arwates 19. weebuarist s. a. ja

2) ülesandeks teha Riigikogu esimehele esineda Riigikogule ettepanekuga Wabariigi Walitsuse osalise täiendamise kohta.“

Juhataja **J. Tõnisson**: Rkl. Juhkam'i poolt on esitatud ettepanek, nagu ta siin ette on loetud. Kas soowitakse weel kord ettepaneku ettelugemist? Seda ei soowita, siis asun hääletamisele. (J. Soots, põl.: Missugust wormelit hääletatakse?)

Ma kannan selle ettepaneku weel kord ette: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse teadaannet sõjaminister Anderkopp'i ja haridusminister Weiderman'i lahkumispalwete kohta, otsustab: 1) sõjaminister Anderkopp'i ja haridusminister Weiderman'i wabastada Wabariigi Walitsuse liikme kohuste täitmisest, arwates 19. weebuarist s. a. ja 2) ülesandeks teha Riigikogu esimehele esineda Riigikogule ettepanekuga Wabariigi Walitsuse osalise täiendamise kohta.“

Kas soowitakse lahus hääletada? Kui seda ei soowita, siis ma panen ettepaneku hääletamisele. (K. Wirma, sd.: Aga rkl. Tamm'e ettepanek?) Siin ei olnud mitte ettepanek, waid siin oli soowiawaldus, mis ette kanti, ma küsisin seda härra Tamm'e käest ja tema ütles, et tema ei oota soowiawalduse hääletamisele panemist. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on antud 21 häält, wastu — 4 häält, seega on rkl. Juhkam'i ettepanek wastuwõetud.

Riigikogu läheb päewakorra kolmanda punkti juurde. (J. Holberg, põl.: Aga see soowiawaldus?) Missugune soowiawaldus? Ma konstateerisin juba, et see on demokraatliku liidu esitaja poolt ettekantud soowiawaldus, ilma et tema soowi oleks awaldanud oma soowiawalduse

hääletamisele panemiseks. Nii ei ole siin mingisugust kõrwalekaldumist.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Kohtuministri teadaanne P. Keerdo, H. Allik'u, W. Kangur'i J. Tomp'i, A. Jansen'i ja J. Reesen'i wangistamise kohta. (Kohtuministri teadaande tekst: „Riigikogu juhatusesele. Põhiseaduse § 49 põhjal teatan, et u. n. s. § 102 ja t. ettenähtud kuriteolt tabatutena on wangistatud Riigikogu liikmed Paul Keerdo, Hendrik Allik, Wladimir Kangur, Jaan Tomp, Aleksander Janson ja Johannes Reesen.

Ühtlasi esitan siinjuures kohtuwõimude materjaali, kust selguwad wangistamise põhjused.

Lisa: Ärakiri Tallinna tähtsamate asjade 2. jsk. kohtu-uuriija määrusest 23. jaanuarist 1924 a.

Kohtuminister R. Gabrel.“

Riigikogu liigetele on see teadaanne paljundatult kätte saadetud. Kas tehakse mingisuguseid ettepanekuid?

M. Martna (sd.): Mina eeldasin, et härra kohtuminister siin suusõnaliselt ette kannab ja asja kohta kaugemale ulatawaid seletusi annab. Seda aga sündinud ei ole. Sellepärast panen ette otsekohe läbirääkimisi awada. Jutt on nõndanimetatud kommunistide wangistamisest. Asi on täie õigusega kogu maal suurt tähelpanu äratanud, eriti Riigikogu liigete wangistamine. Mina isiklikult ja ka meie rühm oleme arwamisel, et sellega põhiseadust on rikutud. Juba 21. jaanuaril wangistati need inimesed, mille järele wanematekogu mitte kohe kokku ei kutsutud. Wanematekogus awaldasime meie, sotsiaaldemokraadid, arwamist, et Riigikogu kohe kokku kutsutaks nõu pidama, mis Riigikogul sel puhul teha tuleks. Riigikogu kutsuti aga kokku alles nüüd, see on — ligi kuu aega, rohkesti kolm nädalat pärast wangistamist. Minu arwates ei oota mitte ainult Riigikogu ise, waid kogu maa ootab selle asja kiiret selgitamist. Sellepärast oleks minu ettepanek selles asjas läbirääkimised otsekohe awada. Julgen oodata, et härra kohtuminister kohe selles asjas oma ligemad seletused annab.

Kohtuminister **R. Gabrel**: Austatud Riigikogu liikmed, ma olen selles asjas edasi andnud kohtuwõimude nõudmised. Awalikul koosolekul üksik-

asjalisi andmeid ette kanda ei leia mina mitte võimalikuks. Sellepärast palun mina seda asja anda koosseisu komisjoni, kus wõin ma asjalised andmed ette tuua. Peale selle on juba tehniliselt wõimatu siin nende andmetega esineda, kuna neid olemas terwe hobusekoorem. (M. Martna, sd.: Riigikogu koosseis oleks ei ole mitte awalik koosseis.) Siin on publikum. (M. Martna, sd.: Jah, see on Riigikogu awalik koosseis, aga mitte awalik koosseis.)

Juhataja J. Tõnisson: On tehtud kaks ettepanekut. Esimene rkl. Martna poolt — läbirääkimised kohe awada. Teine ettepanek kohtuminister härra Gabrel'i poolt — anda asi koosseisu komisjoni. Sõna on ettepanekute kohta rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Ma toetan esimest ettepanekut — läbirääkimisi kohe awada — järgmistel põhjustel. Kuigi härra kohtuministri õigus wõib olla, et agarad wabariigi ametnikud on mitte ainult ühe, waid wast mitu hobusekoormat materiaali kokku kuhjanud, sest nad oskawad kõiki asju, mis neile näppu puutub, kokku koguda. (J. Temant, põl.: Mis keel see on! Kuidas Teie kohtuwõimudest kõnelete?) Ma ei ole kohtuwõimudest rääkinud. Kui Teie arwate, et politsei on kohtuwõimud, siis on see Teie arwamine, härra Temant. Sellepärast ei nõuagi meie, et kõik see materiaali siin ette toodaks. Nagu juba tähendatud, on 3 nädalat sellest mööda läinud, kui nimetatud 6 Riigikogu liiget wangistati, aga meile ei ole muud midagi teada antud, kui ainult paarirealine ettepanek. Ei ole aga näidatud, et neid inimesi üldse nende paragrahwide alla heita saab. Kui nüüd tullakse Wabariigi Walitsuse poolt ja tehakse ettepanek asja komisjoni anda, siis tähendab see lihtsalt Riigikogu liigete wabastamisküsimuse teatawaks ajaks edasilükkamist. Kuigi jätta seda asja lahendada komisjonile, siis peaks Riigikogu üldkoosseisul siiski niipalju materiaali ette toodama, et selge peaks olema, kas need inimesed on süüteolt tabatud wõi mitte. Tulgu härra kohtuminister ja ütelgu, millal see süütegu toime pandi, kes ta toime pani ja missuguselt süüteolt nimelt inimesed tabati. Senni kui seda tehtud ei ole, ei leia meie võimalikuks seda asja komisjoni anda. Wõiks seda ainult siis,

kui meid on suudetud uskuma panna, et need inimesed tõesti on tabatud kuriteolt. (J. Soots, põl.: Kes Juudast uskuma wõib panna!) Protesteerin sarnase juhataja tegewuse wastu, kes lubab ilma märkust tegemata Riigikogu liikmele öelda „Juudas“.

Juhataja J. Tõnisson: Ma palun rahu! Siin on wahelhüüdeid nii mitmeid. Mina ei ole mitte tähele pannud haawawaid sõnu. Kui neid on, siis teen mina niisuguste haawawate sõnade tarwitajatele märkuse.

Sõna on rkl. Martna'l korra kohta.

M. Martna (sd.): Mina palun protokolleerida, et ma põllumeeste rühmast kuulsin hüüet rkl. Piiskar'i kohta „Juudas“.

Juhataja J. Tõnisson: Palun rahu! Päewakorral on otsustada, kas kohtuministri teadaannet otsekohe arutusele wõtta kodukorra § 47 põhjal, wõi aga komisjoni anda. Ettepanekud on tehtud rkl. Martna poolt — otsekohe läbirääkimisi awada ja teine kohtuministri poolt — ettepanek koosseisu komisjoni anda. Mina panen nad hääletamisele selles järjekorras, nagu nad esitatud. (H ä ä l e t a t a k s e.) Läbirääkimiste otsekohe awamise poolt on 16 häält, teadaande komisjoni andmise poolt — 55, seega on kohtuministri ettepanek wastu wõetud.

Sõna on rkl. Martna'l täiendawaks ettepanekuks.

M. Martna (sd.): Panen ette komisjonile 6-päewane tähtaeg anda, et komisjon selle tööga tulewaks neljapäewaks walmis oleks.

Juhataja J. Tõnisson: Ettepanek on tehtud anda koosseisu komisjonile asja läbiwaatamiseks 6-päewane tähtaeg. Asun hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepaneku poolt on 33 häält, wastu — 30, seega on see ettepanek wastu wõetud. (J. Holberg, põl.: Sedelitega hääletada!) Nõutakse sedelitega hääletamist. Kodukorra järele on sedelitega hääletamine võimalik, sest häälele wahe on ainult 3. (Wahelhüüe: Kuidas kirjutada?) On üksainus ettepanek — määrata komisjonile 6-päewane tähtaeg — ja neid, kes selle poolt, palun sedelile kirjutada „poolt“ ja kes wastu — „wastu“. Kas kõik Riigikogu liikmed on oma sede-

lid ära andnud? Kas tehakse ettepanekuid häältelugemise korra kohta? (Hüüded kohtadelt: Palume juhatus hääled ära lugeda.) Ettepanek on tehtud häältelugemist juhatus hooleks jätta. Selle ettepaneku vastu ei waielda. Loen selle ettepaneku wastu wõetuks. Palun juhatus liikmeid häältelugemisele asuda. (Loetakse hääli.)

Poolt on antud 40 häält, vastu 38 häält, seega on rkl. Martna ettepanek vastu wõetud. Sõna on isiklikus asjas rkl. Soots'il.

J. Soots (põl.): Härra rkl. Martna astus siin üles ja nõudis, et protokolleeritaks, et rkl. Soots on ütelnud, et „Piiskar on Juudas“. (Naer. M. Martna, sd.: Härra kindral waletab!) No, kuidas nõnda? Kas Teie ei nõudnud selle ütluse protokolleerimist! Teie ju ometi rääkisite, et Teie kuulsite, et ma nõnda olla ütelnud. (Wahelhüüded.) Kuidas see siis oli? — Sealt poolt anti mõista, nagu tahaks keegi oma sõnu maha salata. Sellepärast lugesin ma tarwilikuks teatada, et mina ütlesin terve lause, kuid ei nimeetanud kellegi nime, ei ütelnud mitte ainult Juudas, waid ütlesin: „Kes Juudast suudab uskuma panna“, ja seda ei salga mina mitte maha. Kas seda härra Piiskar enese kohta wõtab, see on tema enese asi.

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on isiklikus asjas rkl. Martna'l.

M. Martna (sd.): Ma paluksin protokollist ette lugeda, mis ma ütlesin, sest ma palusin seda protokollis ülesse wõtta, et sealt poolt äärest (kõneleja näitab paremale poole) hüüti rkl. Piiskar'ile „Juudas“. (J. Soots, põl.: Seda ei ole keegi ütelnud.) Härra rkl. kindral Soots ütles, et mina tema nime olen nimeetanud, siis wõib olla tarwitasin karedat sõna, öeldes, et tema waletab, aga ma ei osanud muud nimetust tarwitada. Ma hüüdsin küllalt selgesti ja palusin protokolleerida, mis ma ütlesin, ja härra Soots oleks wõinud seda protokollist lugeda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma palun haawawaid sõnu siin mitte wahetada, sest see ei ole siin mitte kohane. Sõna on isiklikus asjas rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Isiklikuis asjus sõna wõttes pean seletama järgmist: kui mina protesteerisin juhataja tegewuse vastu, kes paremalt poolt tehtud wahelhüüde puhul selle eest mitte märkust ei

teinud ja selle haawawa wahelhüüde enese kohta käiwaks pidasin, siis olid minul selleks järgmised alused. Minu mõttekäik, millega mina oma kõne lõpetasin, oli järgmine: meile ei ole senni mitte näidatud, missuguse kuriteo pealt arreteeritud on tabatud ja senni, kunni meile ei ole suudetud seda selgeks teha, kunni meid ei ole suudetud uskuma panna, et need Riigikogu liikmed kuriteo pealt tabatud on, ei saa meie selle küsimuse komisjoni andmise poolt olla. Selle peale kostis põllumeeste ridadest hüüe: „Kes suudab Juudast uskuma panna“. Mul oli täielik alus seda enese kohta käiwaks pidada, sest mina ütlesin ju, et kunni meid ei ole suudetud uskuma panna, ei saa meie selle ettepaneku poolt olla. (Wahelhüüded paremalt poolt. M. Martna, sd.: Keda härra kindral Soots mõtles siis? Ehk on ta nii aumees jütleb seda ka!)

11. Riigikontrolli Juhataja J. Tõnisson: Wanematekogu poolt on ettepanek walida riigikontrolli seaduse komisjon. Jagaja kohta on ette pandud arw 20.

Panen wanematekogu ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana enamusena on ettepanek vastu wõetud. Palun sekretääri ette kanda, mitu esitajat saawad üksikud rühmad.

Sekretäär **J. Wain**: Jagaja 20 juures oleks rühmadel järgmiselt esitajaid:

Põllumeeste kogude Riigikogu rühmal — 1 esitaja.

Riigikogu demokraatlikul liidul — 1 esitaja.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühmal — 1 esitaja.

Tööerakonna Riigikogu rühmal — 1 esitaja.

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun ettepanekuid teha kandidaatide kohta. (Juhatusel antakse ära ettepanekud kandidaatide kohta.)

Riigikontrolli seaduse komisjoni on ette pandud walida:

Põllumeeste kogude Riigikogu rühma poolt — J. Soots.

Riigikogu demokraatliku liidu poolt — J. Jaakson.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt — A. Rei.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt — M. Juhkam.

Kas tehakse ettepanekuid walimise korra kohta. (Hüüded: Korraga!) Ettepanek on tehtud walida korraga. Teisi ettepanekuid ei tehta. Selle ettepaneku wastu ei waielda, loen ettepaneku wastuwõetuks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on need kandidaadid walitud.

12. Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi-seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek erikomisjoni walimise kohta. (Jagaja — 7.)

Rahaasjanduse komisjoni poolt on ettepanek walida piirituse ja alkoholiliste jookide müügi seaduseelnõu läbiwaatamiseks erikomisjon. Jagaja kohta on ette pandud 7. Panen rahaasjanduse komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Palun sekretääri teatada, mitu esitajat saawad üksikud rühmad.

Sekretäär **J. Wain:** Jagaja 7 juures oleks rühmadel järgmiselt esitajaid:

Põllumeeste kogude Riigikogu rühmal — 4 esitajat.

Riigikogu demokraatlikul liidul — 3 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühmal — 2 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühmal — 2 esitajat.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühmal — 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmal — 1 esitaja.

Wene Riigikogu rühmal — 1 esitaja.

Juhataja **J. Tõnisson:** Palun ettepanekuid teha kandidaatide kohta. (Juhatusesele antakse ära ettepanekud kandidaatide kohta.)

Piirituse ja alkoholiliste jookide müügi-seaduse komisjoni on ette pandud walida:

Põllumeeste kogude Riigikogu rühma poolt — K. Arras, E. Birkenberg, K. Kroon, K. Indermitte.

Riigikogu demokraatliku liidu poolt — K. Kornel, J. Märtson, A. Tamm.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt — M. Martna, P. Schütz.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt — B. Oja, K. Baars.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt — R. Penno.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt B. Eilman, Wene Riigikogu rühma poolt — P. Baranin.

Kas tehakse ettepanekuid walimise korra kohta. (Hüüded: Korraga!) Ettepanek on tehtud walida korraga. Teisi ettepanekuid ei tehta. Selle ettepaneku wastu ei waielda, loen ettepaneku wastuwõetuks. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on need kandidaadid walitud.

13. Wabariigi Walitsuse wastamine E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise peale awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas hobuste wõiduajamise juures.

Siseminister **K. Einbund:** Aus-tatud Riigikogu liik-med! Arupärimine kannab pealkirja: „Awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas hobuste wõiduajamise juures“. Seletuskirjas öeldakse, et Balti eraseaduse § 4339 järele on õnnemängud keelatud ja et seaduste kogu XIV kõite 5. osa §§ 261, 262, 263 järele peawad politsei-wõimud walwama, et õnnemängu mitte ei oleks ja algatama süüdlaste wastutusele wõtmist nuhtlusseaduse § 990 korras. Küsitakse, kas see kõik on teada ja mis-pärast niisugune asi on lubatud.

Wastamiseks arupärimisele wõiksin tähendada, et arupärimise esitajad ei ole nähtawasti kogu seaduse materjaali, kui ka olulist materjaali läbi waadanud. Mil-lel põhjened käesolew arupärimine? Arupärimine oma sisu poolest põhjened puht juriidilisel alusel ja sellepärast ei ole mul ka wähematki põhjust poliitilise külje juurde minna. Sellest hoolimata, et arusaamatusi ära hoida, peaksime ometi küsima: mis totalisaator on, et meil lahkarwamisi ei tuleks? Peab tähendama, et juba aastakümneid, wõib olla isegi aastasadasid on, nii wana kui hobusekaswatus arendamine ja hobuste wõidujooksud, ka lepingud teatawa riisiko peale, mis

ühenduses hobuste wõidujooksuga. Algu- ses praktiseeriti seda ilma awaliku wõi- mude teadmata, see on wäga alguses. (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Praktiseeriti seda lihtsalt publikumi seas, see tähendab, peeti kihlweðu teatawa ho- buse kiiruse peale ja hobuse tundmise peale, see tähendab — kumb hobune en- nem jõuab määratud kohale.

Arusaadawalt, niisugune mitte awali- kult korraldatud kihlweo mäng tõi mit- mesuguseid pettusi ilmsiks. Sellepärast on kõik maad, kus praegu totalisaatorid töötawad — Inglismaa, Saksamaa, Ameerika, Prantsusmaa jne., endine ja prae- gune Wenemaa, kus praegu isegi riiklik hipodroom ja riiklik totalisaator olemas, arusaadawalt waele seganud ja selle mängu teatawatesse normeeritud piiri- desse pannud. Selle järele küsime, mis totalisaator on? See on koht, kus kihl- weo maksusid sisse wõetakse. Juriidilise ilme poolest on ta wastastikune kihlweo kokkulepe, missugune hobune kõige es- malt määratud sihile jõuab.

Asudes asja enese juurde, küsime, kas totalisaator on keelatud mäng wõi mitte, nii nagu arupärijad ette toowad. Tõesti, paragrahw, millele tugenewad arupärijad, see on Balti eraseaduse § 4339, kõneleb, et keelatud on hasartmängud, see tähen- dab, mille eesmärgiks wõi sihiks on ai- nult omakasu ja mille wõit oleneb ainult juhusest, ilma et sealjuures oleks füüsi- list wõi waimlist pingutust (J. P i i s k a r, is.: A g a h o b u n e p i n g u t a b j u. N a e r.) Austatud Riigikogu liikmed, kõike seda ei kanna ma teile selleks ette, et headmeelt sünnitada, waid et teie ise olete seda nõudnud ja et mõned Riigikogu liik- med ei ole waewaks wõtnud asjasse tun- gida. Sellepärast, kui wõtame selle pa- ragrahwi ja analüseerime juriidiliselt, siis selgub, et tema totalisaatori kohta ei käi. Selle paragrahwi kohta on ka senat sele- tanud, et õnne- wõi hasart- wõi juhuse- mänguks tuleb arwata ainult seda mängu, mis oleneb ainuüksi juhusest, nagu ka see paragrahw kõneleb. Peale selle wõiksin veel austatud arupärijate tähelpanu pöö- rata teiste Balti eraseaduse paragrahwide peale, mis ometi mängusid wõimaldawad, kuigi mitte selle iseloomuga mängu, nagu siin ette toodud. Need ei ole mitte õnne- mängud, sest nad ei olene juhusest ega omakasust, kuigi sealjuures teatawal riis- sikol põhjenewad. Edasi juhiksin ma tä- helpanu veel § 4353 peale, kus kõneldakse kihlweost wõi pariist. Siin näeme, et see

on õieti, millest teie kõnelete. Balti era- seaduse § 4338 on seletatud, et keelatud on need mängud, mis seaduses keelatud, kuna kõik teised mängud on lubatud. Alu- seks wõttes neidsamu Balti eraseaduse paragrahwe, millele teie olete tugenud, ja edasi minnes totalisaatori juurde, näeme, et see mäng ei kuulu keelatud hulka, sest ta ei olene mitte juhusest, waid oleneb mängija osawusest, asjatundmisest, kuigi teatawast riisikost, kuid riisikoleping on lubatud ja sellepärast ei ole see mitte õnnemäng nende paragrahwide mõttes. Kui meie kõigi nende mängude juurde tu- leksime, mis lubatawad on, siis peaksime ütleva, et näiteks loterii on palju laiemas ulatuses õnnemäng, kui seda totalisaator on. Esimeses, see on loteriipileti wõt- mises, oleneb kõik juhusest, seal ei ole mi- nul wõimalik oma waimlist ega ka füüsi- list tegewust kaasa mõjuma panna, et asjatundmisega teatawat tagajärge wõik- sin saawutada. Totalisaator, wastastikune kihlweo hobuse headuse peale jne. nende mängude liiki ei kuulu. Sellepärast oleks huwitaw nende paragrahwide kõrwale seada ka teisi paragrahwe. Mina wõiksin teie tähelpanu, austatud Riigikogu liikmed, juhtida, näiteks, rahukogu trahwiseaduse wõi nuhtlusseaduse § 46 peale, mille juurde on kõik senati seletused toodud. Samuti wõiksin juhtida teie tähelpanu § 260 peale heakorra seaduses, kust leiate senati seletused selle kohta, mis õnne- mänguks nimetatakse. Totalisaator nende alla ei käi. Ta on küll teatud riisikomäng, mis aga seaduse poolt lubatud. Sellesar- nased waidlused olid ka Wenemaal. Riig- ginõukogu arutas seda asja, kus juristid leidsid, et totalisaator ei ole mitte õnne- mäng. Samuti oli totalisaatori kohta Wene duumas 1912 a., kui ma mitte ei eksi, ühe pahempoolse rühma poolt esi- tatud seaduseelnõu hipodroomi totalisaa- tori wastu ja komisjonis selgus, 1) et ei ole põhjust seda ära kaotada ja 2) et sar- nane kord wastab seadusele sellepärast, et seadus niisuguse iseloomuga mängu mitte ei keela.

Peale selle ülewaate puhtjuriidilisest küljest pean mina austatud Riigikogu liigetele veel ette kandma totalisaatori wõi wastastikuse kihlweo sisseseadmise meil, et wastata küsimiste esimese ja teise punkti peale. Wõin seletuse anda akti põhjal, mis mul praegu käes. Asi ei ole mitte praeguse walitsuse ajal sündi- nud, waid endise, J. Kukke walitsuse ajal. Meil on registreeritud Tallinna-Haapsalu

rahukogu poolt nõndanimetatud hobusekasvatuse edendamise ja arendamise seltsi nime all „Tallinna hipodroom“. Selle seltsi põhikirjast leiame, et tema paneb toime võiduajamise ja võiduajamisi auhindadega ja wastastikuste võidukihlweedudega, edendab ratsasporti jne., tähendab, selles põhikirjas on wastastikune kihlweomäng ette nähtud. Mina juhiksin teie tähelepanu seltside registreerimise seaduse peale, kus on tähendatud, et kohus kannab seltsi registrisse, kui mitte selle ja teiste seaduste põhjal seaduslikka takistusi ei ole. Järjekult iga põhikiri, mis kohtu poolt juriidiliseks isikuks registreeritud, sisaldab eneses tegewuse vahendid, mis seaduslikkuse kontrolli alt läbi käinud. Siin on meil tegemist spetsiaal seadusega selle juhtumise jaoks, mis niikaua maksew on, kui seda muudetud ei ole ja kui järelwalwe korras, ütleme kõrgema kohtu korras seda normi muudetud ei ole. (Wahelhüüekeskelt.) Lubage, ma lähen edasi. See on norm selle seltsi tegewuse jaoks. (E. Weberman, rhsw.: Seda ei saa õigeks seaduseks nimetada.) Kuulge, härra Weberman, kui meie üldiselt normidest ja seadustest kõneleme, siis ei ole mitte ainult need seaduslikud normid, mis Riigikogu vastu wõtab, waid peale nende on weel teisi norme ja seaduslikka norme. (E. Weberman, rhsw.: See ei ole eriline seadus.) Nüüd läheme edasi. Arusaadaw, et selle põhikirja põhjal, milles öeldud on, et totalisaator awatakse walitsuse loaga, et see awatakse wastawa walitsuswõimu loaga, pöörasid nemad walitsuse poole loa saamiseks. Edasi loen aktist, et üldised lubaandmise tingimised on wälja töötatud ja on kantud Wabariigi Walitsusele ette. Selle peale on Wabariigi Walitsus otsustanud ettepaneku teadmiseks wõtta ja siseministrile korralduseks saata. See otsus on 30-st maist 1923 aastal, ja see on J. Kukk'e walitsuse ajal (M. Martna, sd.: Kas mitte härra Kukk'e walitsuse ajal?) Jah; just nii, Teil on õigus.

Peatades selle juures, kuidas hipodroom ja totalisaator töötasid Wenemaal, leiad, et ministrite komitee ettepanekul on kõige kõrgemalt poolt heaks kiidetud ministritenõukogu ettepanek, mis sisaldab umbes samasugused määrused, kui kõnealolew totalisaator.

Kokku wõttes pean ütlema, et walitsusel ei olnud mitte ainult see teada, waid walitsus wõttis selle korraldamisele.

Teise küsimise kohta, et kui see walitsusele teada oli, miks siis ei ole walitsus seda sulgunud, pean wastama, et walitsus ei ole seda sellepärast teinud, et see mitte keelatud mäng ei ole. Balti eraseaduse järele on see, mis mängudest keelatud pole, lubatud mäng ja iga niisugune awalik mäng, mis ühenduses on awaliku korraga, wajab sellekohast luba kubeneri poolt üldise kubermangu asutuste seaduse järele, ja selle alusel on wõetud see mäng korraldusele, kuid et siin tegemist on ka otstarbekohasuse küsimusega, siis, nagu mina aktist näen, ei ole siseminister mitte ise seda korraldamisele wõtnud, waid on pööranud Wabariigi Walitsuse poole, ja Wabariigi Walitsus, seda teadmiseks wõttes, on saatnud siseministrile korraldamiseks. Sellepärast ei näe ma kogu selles asjas wähematki, mis seadustega wastolus oleks, nii nagu lugupeetud arupärijad seda ette toowad, waid just wastuoksaks meie wõime aktist tähele panna, et kõigiti seadusepärast on talitatud.

Juhataja **J. Tõnisson**: Kas arupärijad on wastusega rahuldatud?

A. Tamm rhsw. kohalt: Teatan, et meie selle wastusega mitte rahuldatud ei ole, ja teen ettepaneku läbirääkimisi kohe awada.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ettepanek on tehtud läbirääkimisi kohe awada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud kohe läbirääkimisi awada.

A. Tamm (rhsw.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra siseminister oma seletuses algas õige kaugelt minewikust. Ma ei kahtle mitte, et ta jõudis koguni ürginimese juurde, seletades, et hobuste võiduajamine on alati olnud, ja et temaga käsikäes on käinud ka kihlweedu. Mis puutub nüüd hobuste võiduajamisesse, siis wõib siin ju mitmesuguseid arwamisi olla. On ju asju, mis meie oleme saanud päranduseks, muuseas ka igasugused kõlwatumad nähtused. Kui meie seletame, et teatud sotsiaalsed pahed olemas on, siis tähendab ka, et meie peame nende vastu wõitlema, niisama nagu totalisaatorigi vastu. Sellega ei wõida wabandada, kui meie teatud sotsiaalset pahet konstateerime, öeldes, et ta ka mujal olemas on. Nii hipodroomi kohta

wõi hobuste wõidujamiste kohta on minul, kui eht demokraadil, arwamine, nii nagu seda Persia shahil oli, keda Peeterburis kutsuti hobuste wõidujamist waatama. Tema ütles: „ma tean isegi, et üks hobune rutem jookseb, kui teine, mis seal siis veel waadata on,“ ja mina ühinen selle arwamisega täiesti.

Mis nüüd puutub härra siseministri wäitesse, et igalpool on totalisaator olemas, siis on see ju väga õige ja selle wastu mina ei taha waielda, aga härra siseminister unustas ütlemata, et ka igalpool, näituseks Prantsusmaal, totalisaatori wastu wõideldakse. Ma toon teile soowikorral pärast andmeid selle kohta, kuidas Moskwa linnawalitsus mitmel korral kubermangu walitsust palus totalisaatori, kui suurt sotsiaalset pahet, ära kaotada, mis korrupsiooni toob jne. Nii siis näeme, et ühelt poolt on totalisaator olemas, aga teiselt poolt on tema wastu wõitlus käimas. Siis defineeris veel härra siseminister, mis totalisaator õieti on ja jõudis otsusele, et totalisaator pidada koht olema, kuhu hobuste wõidujamiste puhul kihlweosummasid sisse wõetakse ja neid wõidu korral teatud protsendi kinnipidamisega wälja maksetakse, ehk ühe sõnaga öeldud on totalisaator kihlweo kontor, awatud neile, kes sellest kasu saavad. Nüüd küsib härra siseminister, kas totalisaator on õnnemäng ja wõtab otsuselejõudmiseks analüüsimise alla Balti eraseaduse § 4339, aga minu kohus oleks sel puhul tähendada, et see analüüs ei olnud mitte täielik. Härra minister tõi esile ainult kaks tundemärki, mis õnnemängu iseloomustawad. Tema ütles, et õnnemäng on siis, kui resultaat oleneb ainult juhusest ja kus mingisugust tähtsamat osa ei mängi füüsiline ehk waimline jõupingutus. On aga ka veel kolmas tundemärk olemas ja nimelt see, et õnnemäng läheb ainult omakasu peale wälja ja selle tundemärgi unustas tema ära. Nii siis, oleks omakasu üks ja teine tingimus on — ilma iseäralise waimu ja füüsilise jõupingutuseta — bes osobago — ilma iseäraliku — just see on tähtis. Hartsatmängude juures wõib ju ka olla ja on ka enam arenenud ja wilunud mängijate juures teatud kombinatsioon ja ettekujutus maksmas. Kui meie wõtame, näituseks, kaardimängud, kas wõi meie „21“, kas teie siis arwate, et seal teatud ettenägemist ei ole? Wilunud mängijad oskawad juba mitmeti oma mängu kontrollida kas läbimängitud kaartide abil wõi

teise näost lugedes ja see on ju ikkagi ka teatud waimlise jõu pingutus, aga sellest hoolimata käiwad need mängud keelu alla ja nad loetakse õnnemängudeks.

Mina arwan kindlasti, et kui meie tungime sügawamale totalisaatorisse, siis näeme, et tema on täielik õnnemäng. Siis teiste paragrahwide kohta, mida härra siseminister siin tsiteeris, ja mis kihlweude kohta käiwad, leidis tema, et § 4339 ütleb, et kihlwedu on ainult siis maksew, kui see mäng, mille puhul kihlwedu tehti, ei ole mitte keelatud. Järjekult — kui meie nüüd leiame, et totalisaator on õnnemäng, siis langeb see paragrahw ära, sest kihlwedu ei wõi sarnaste õnnemängude juures toime panna, mis juba isenesest keelatud on. (Siseminister K. Einbund: Aga kus ta keelatud on?) Seaduses — § 4339, mida Teie siin ise tsiteerisite, ütleb, et keelatud on õnnemängud, see tähendab niisugused mängud, mille eesmärgiks on ainult kassaamine ja mille juures wõit ära ripub juhusest, ilma iseäralise waimlise wõi füüsilise jõupingutuseta. (Siseminister K. Einbund: Aga see ei käi selle kohta.) Täiesti käib, Teie ise põhjendasite oma wäited selle peale ja nüüd ütlete, et ei käi.

Mis puutub nüüd loterii kohta, siis on loterii küll ka õnnemäng, kuid teda lubatakse ainult erilistel juhtumistel, kui on tegemist heategewusega, ja ta käib täiesti walitsuswõimu kontrolli alla. Tallinnas awati hobustekaswamise seltsi nime all hipodroom, missugune hipodroom on registreeritud ja kohtuwõimude poolt registreeritud sisse kantud. Tema põhikirjas olla paragrahw, milles on totalisaator ette nähtud, ja kui nüüd põhikiri näeb ette niisuguseid paragrahwe, mis mitte seaduslikud ei ole ja rahukogu neid kinnitab, ega see siis veel ei tähenda, et asi on lõpule wiidud. Meil on Riigikohus, kes senati aset täidab ja alamad instantsid alluwad temale seaduse seletamise mõttes. Kui Riigikohus jõuab otsusele, et totalisaator on õnnemäng, siis tühistab tema walitsuse määruse loaandmises totalisaatori awamiseks. Kui aga Riigikohus pole saanud veel ütelda, et totalisaator on õnnemäng, ega siis sarnast eriseadust ei wõi ometi luua rahukogu. Wenemaal saadi sellest seisukorrast kergemini üle. Kui seal tol ajal totalisaator maksma pandi Moskwas ja Peeterburis, ei olnud veel riigi duumat ega rahwaesitust ja sarnased erakorralised sammud

otsustas keiser. Nii on seal maksmas kõrgemalt poolt väljaantud määrused, mis totalisaatori pidid korraldama. Minu härrad, ma luban enesel ette kanda mõned andmed väljamaa kohta. Prantsusmaal awati 1865 a. Pariisis esimene totalisaator. 1876 a. sai ta Pariisis täiesti ära keelatud. Et aga kihlweod siiski lubatud olid, siis kestis hobuste wõidu jaoks edasi. Pärast keelati kihlweod ära. Siis tekkis seltskonnas teatud isikute poolt suur liikumine totalisaatori kasuks. Selle tagajärjel anti eriseadused, 1891 a. ja 1896 a., kus totalisaator üksikasjaliselt reguleeriti. Totalisaatorist saadud summasid ei tohtinud segada teiste sissetulekutega ja nad olid walitsuse kontrolli all. Kas meil see ka on maksuma pandud, et summasid, mis totalisaatorist tulewad, kontroleeritakse, wõi ei ole nad walitsuse kontrolli all? Teistes riikides on enamasti eriseadused maksuma pandud totalisaatori kohta. Nende järele on mõnes riigis lubatud osa wõtta ainult seltsi liigetele ja saadud summadest antakse välja auhinnad hobuste kaswatamiseks. Teie näete, missugused kitsendused on ikkagi maksmas. See on ikkagi õnnemäng ja sellekohta on välja antud üksikasjalised seadused, et mitte kiusatusesse ei satuks ka alamad kihid. Wenemaal pandi 10 rubla liikmemaksuks, et käsitöölised ja waesemad inimesed totalisaatorile ligi ei pääseks. Meil on kindlaks määrata, kas neist wõiwad osa wõtta ainult seltsiliikmed, wõi kõik kodanikud. Teie näete, et see asi on täiesti selgusetu. Ja kui nüüd uisapäisa talitatakse, siis on see täiesti wastu wõtmata ja põhjeneb teatud arusaamatuse peal. Wenemaal maksid totalisaatori suhtes 1889 a. saadik isesugused administratiiv määrused, mis keisri poolt kinnitatud olid. Liikmemaks oli seal 10 rubla peale määratud, et waesemad inimesed õnnemängudest osa wõtta ei saaks. Moskwa linnawalitsus palus mitmel korral totalisaatori sulguda. Wiimaks Moskwa linnapea andis sellele järele ja sulgus totalisaatori. Kas ta uuesti awatud on enne sõda, seda ma mitte ei tea. Saksa maal awati esimene totalisaator 1871 a. ja 1905 a. korraldati teda jälle seadusandlikul teel. Meil on üks Wene senati seletus, mida ta andis ühe küsimise puhul, millega tema poole pöörati ja mis välja oli kutsutud ka totalisaatori asjus. Sellest senati seletusest on näha, et senat asub teisel seisukohal, kui härra siseminister ette kandis. See otsus tunnistab totalisaa-

tori õnnemängude hulka ja sarnase kihlweo puhul ei ole wõitjal mitte õigus kohtu teel raha nõuda. Kui teie õnnemängudes raha kaotate, siis kohus teid ei rahulda, nagu kaartimänguski, kus teiselt kaotatud raha tagasi nõuda ei saa, kuna aga liht kihlwedudes, mis mitte seotud ei ole õnnemängudega, on wõimalik ka kohtu teel lahendust saada. Siis Saksa riigikohtu seletus totalisaatori suhtes, et kihlweodu on õnnemäng, kui kihlweodu ei ole sündinud mingi mõtte selgitamise sihis waid lihtsalt kasupüüdmisses, sellepärast on ka hobuste wõiduajamised Saksa riigikohtu poolt õnnemänguks tunnistatud. See on Saksa riigikohtu seletus. Minu härrad, teie näete nüüd selgesti, et kui härra siseminister oleks wõtnud seda asja kaalumise alla, ja tema tõsidust arwesse wõtnud, siis oleks pidanud ta esinema ikkagi Riigikogule teatud eriseaduse eelnõuga enne totalisaatori awamist. Riigikogu, kui kõrgem wõim, oleks igakülgselt kaalunud seda asja, poliitiliselt, juriidiliselt, arwesse wõttes rasket ülemineku aega, rahwa meeoleolu ja muljet, mis praegu walitsemas on, ja oleks siis selle seaduse välja andnud ehk tagasi lükanud. See samm ei oleks raske olnud. Ei oleks teatud arupärimisega waja olnud esineda, kuna see nüüd kõik wäga tarwilik on. Meie, arupärijad, jääme kindlasti sellele seisukohale, et totalisaator on õnnemäng ja loodame, et walitsus peab sellest wastawad järeldused tegema, ja sellepärast esitame meie järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas, awaldab Riigikogu soowi, et Wabariigi Walitsus wiibimata samme astuks totalisaatori, kui awaliku õnnemängu koha sulgumiseks.“

Juhataja J. Tõnisson: Waheajal on sisse tulnud kirjalik ülemineku-wormel rkl. Holberg'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamist Riigikogu liigete E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise peale awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinna hobuste wõiduajamise juures, — läheb päewakorras edasi.“

O. Gustawson (is.): Ma ei mõtle hakata waidlema härra siseministriga selle üle, kas hipodroomi awamisel on makswaist seadusist täies ulatuses tõesti kinni peetud, wõi on see seletus tagant-

järele kunstlikult otsitud, seletus — с на-тяжкой. Ma tahtsin waid kahe asjaolu peale tähelpanu juhtida.

Esiteks. Kui praegumakswad seadused peaksid kuidagi moodi wõimaldama totalisaatori sisseseadmise sel teel, nagu seda on tehtud, siis tuleb aga kahelda, kas on siin otstarbekohaselt talitatud küsimust sedawiisi lahendades. Mina ei ole mitte otsekohe asja kursis, ma olen omalajal waid jälginud seda küsimust ajalehtede kaudu; ajakirjanduses on tähelpanu juhitud sellele, et siseminister ei ole wormaalselt õieti talitanud. Kõige pealt on rõhutatud, et siseministril ei saa olla õigust ilma wastawa eriseaduse moodustada lasta komisjoni, kuhu wõidakse isegi teiste ministeeriumide esitajaid liikmeiks nimetada. Waid kui seda tahetakse tehagi, siis wõib see sündida Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud korraldusel wastawa eriseaduse põhjal.

Mööda minnes wäike märkus loteriide kohta. Härra siseminister leiab, et loterii olla kaugelt suuremal määral õnnemäng, kui totalisaator. See wõib ju olla. Aga härra minister unustab ära, et loterii on eriseadusega lubatud ja et ei saa sellepärast paralleele tõmmata loterii ja totalisaatori wahel selles mõttes, et kui üks on lubataw, siis peaks seda olema ka teine.

Härrad arupärijad tähendasid wahelhüüetes wäga õieti, et kui oleks tõesti tarwe olnud totalisaatori luua, ainukene õige tee siis oleks olnud Riigikogule wastaw eriseadus wastuwõtmiseks ette panna. Nüüd on aga kogu küsimus kodusel teel lahendatud, kusjuures härra siseminister on endale rohkem lubanud, kui ta seda oleks tohtinud teha. Selle tee tulemus on aga saanud wäga halb, halb wiletsa korralduse armust. Omalajal juhiti tähelpanu sellele, et Eestis totalisaatori ülewalpidaja selts wäga suure protsendi endale saab, terwelt 9% üldsissetulekust. Teiste maadega wõrreldes on see protsent liig suur. Ma oletan, et kui Riigikogu olekski wastawa seaduse wastuwõtmisega totalisaatori sisseseadmist pooldanud, siis ta igatahes ei oleks saanud olla sarnase suure protsendi lubamise poolt. Samuti tähendati siin wäga õieti, et igalpool, kus totalisaator lubatud, ka teatud kitsendamismomendid totalisaatori õnnemängust osawõtmiseks wastawasse seadustesse sisse wiidud. Meil aga sünnib osawõtmine täitsa wabalt.

Nüüd tulen ma käesolewa küsimuse teise külje juurde, nimelt, kas on sisuli-

seltki üldse tarwilik ja otstarbekohane totalisaatori awamise lubamine isegi siis, kui wormaalseduslikult kõik korras oleks ja kui tehtud korraldus oleks saanud parem kui ta on.

Härra siseminister püüdis seletada, et totalisaatori moraalne õigustus seiswat hobuste füüsilises, ja wõib olla waimlikeski, jõupingutuses. Need auwäärt jõupingutused andwat meile wõimaluse tõmmata kindla wahe puht hasartmängude ja totalisaatori wahel. Ma ei mõtle peatuda hobuste jõupingutuse juures. Küll tahaksin ma aga tähelpanu juhtida tõsiasjale, et Wabariigi Walitsus omalt poolt wäga suuri jõupingutusi on osutanud totalisaatori sisseseadmisel. Ma ei ekski wist mitte, kui oletan, et kogu selle loo taga peainspireerijana on seisnud Wabariigi Walitsus, õigemini tolaeagne ja ka praegune siseministeeriumi juht. (Siseminister K. Einbund: Mis inspireerijad?) Teie juhataste härra Weberman'i sõnaraamatust selgust otsima, ma ei tea, kas pean Teid samale teele soowitama. Oli weidi imelik, et selle totalisaatori awamisest wõttis osa Riigiwanem härra Päts. Kui ma õieti mäletan selle „suure“ sündmuse kirjeldust, siis rõhutas härra Riigiwanem, milline suur riiklik ja eriti põllumajanduslik tähtsus olla Tallinnas awatawal hipodroomil ja totalisaatoril. Nendele wäidetele wõib aga enam kui põhjendatult wastu waielda.

Mina ei ole eriteadlane selles küsimuses ja sellepärast on mul isiklikult raske seda teha. Ma pean piirduma waid sellega, et tähelpanu juhtida ühe autoriteetlisema härra, nimelt loomaarst Rängel'i kirjutusele, milline tänavuaasta algul ilmus „Waba Maas“. Härra Rängel awaldas kartust, et totalisaatori kaudu toetatawa hipodroomi kaudu hakatakse riksuma praegu kultiveeritawat hobuste tõugu. — Ma arwan, et härra Rängel siin on päris õieti arwestanud. Põllutöoministeeriumi alamkomisjonis selgus, et tänavu peale teiste tahetakse wälismailt osta mõned täkud eriti selleks, et nende kaudu hipodroomi sõiduhobuseid kultiveerima hakata. Põllutöoministeeriumi alamkomisjon, kes alguses asja kursis ei olnud, otsustas hobuste ostuks nõutud summa terwena lubada. Wahepeal oli aga selgunud, et põllutöoministeeriumil on kawatsus osa täkkudest muretseda sarnased, kes oleks spetsiaal galopi- ja traawlihobused. Kui see selgus, rewideeris alamkomisjon oma otsuse ja tõmbas

sellekohasest krediidist enam kui poole maha, jagades härra Rängel'i arwamist, et ei ole mitte ükski tarbetu, waid otse hädadohtlik meil praegu sõiduhobuste tõugu eriliselt arendama hakata.

Mispärast see kahjulik on, selle kohta kirjutab härra Rängel järgmist: „Põllutöö- ja tööstushobuste anatoomilised, füsioloogilised ja iseloomu omadused peawad teistsugused olema, kui hipodroomi hobustel. Esimeste juures ei ole sugugi tähtis võimalikult suurem kiirus lühikesel distantsil ja kerge ratsaniku all ehk kerge wõiduajamise kaariku ees, waid järjekindel, rahulik ja püsiw wedamine, jõud, lahe ja kindel töösamm, wahel ka ainult paraja kiirusega traaw (sõit), siis hea toidu kasutamine ja wastupidaw terwis. Nende jaoks ei saa pidada wilunud treenerijate, tekkide, sidemete ja kompresside tagawara, nagu wõidujookswate jaoks.“

Edasi kirjutab tema: „Järjekult peawad awalikud wõistlused, mis põllutöö- ja tööstushobuste arendamiseks peetakse, hoopis teises sihis olema. Nende jaoks on otstarbetud kiirwõistlused galopis ja traawis; neile tähtsamad oleks kestwad weoja künnikatsed ja mõõdukas traaw paraja koorma ees.

Seatakse aga meie riigielu juhtiwate ringide poolt hipodroom ja totalisaator meie hobusekaswatust edendawaks teguriks, ning meie hobusekaswatajate ja -pidajate ideaaliks hipodroomil jookswad Inglise-Ameerika-Orlowi jooksumasinad, siis wiiakse meie hobusekaswatajad ja hobusekaswatus kauaks eksiteele ja meie, kui põllumajandusliku riigi majandus kannataks selle all õige kestwalt, sest hobusekaswatuses tehtud wigade parandamine nõuab paljuid aastakümneid.“

Mina arwan, et härra Rängel'il wäga palju kaaluwaid põhjusi on sarnaste ridade kirjutamiseks. (J. Soots, põl.: Mille wastu waielda wõib.) Wõib olla wõtab härra Soots pärast sõna ja waidleb wastu targemini, kui ta seda praegu kohalt teeb.

Edasi käsitab härra Rängel küsimust, kas siiski ei ole otstarbekohane tööhobuse tüübi kõrwal paralleelselt ka ratsahobust arendada katsuda, ja tuleb järgmisele otsusele: „Niisuguse wäikese tarwiduse jaoks ei ole meil sugugi waja luua asutusi, kus kunstlikult õhutatakse seda tüüpi hobuseid laiemalt kaswatama. Selle tagajärg oleks, nagu omal ajal Preisi-maalgi, ratsatüübiliste hobuste üliprodukt-

sioon; nende kaswatajad ei saaks neid oma majapidamistes otstarbekohaselt ära kasutada ja ei leiaks nende jaoks ka ostjaid.“ Siis edasi kirjutab tema sama küsimuse kohta: „Meie sõjawäe wäikest tarwidust ratsatüübilise hobuse järele suudawad praegu ja ka tulewikus rahuloldawalt täita Tori-Roadsteri tõu kaswatajad, sest nende tõu materjaali hulgas on hea koguke poolwerd Englise ja traakeni tüübilisi ratsahobuseid.

Sellest ei järgne, et Tori-Roadsteri hobusekaswatajad peaks taganema oma otsekohesest ülesandest — arendada nägusamat ja liikuwamat, aga siiski „tugewa ehitusega talu tööhobust“, nagu nende tõumäärustik nõuab. Ei. Kui Tori-Roadsteri kaswatajad tahawad oma hobusele püsiwamaid tõumadusi anda ja meie oludele kohast hobust arendada, siis tuleb neil kõige järjekindlamalt oma ülesseatud põhimõttest kinni pidada.“

Mina arwan, et eriti need ringkonnad, kes endid põllumeeste esitajaiks nimetawad, peaks tõsiselt wõtma seda, mis härra Rängel'i poolt kirjutatud, ja tõsiselt arwestama sellega, milliseid tagajärgi hipodroomi ja totalisaatori kaudu saawutatakse. Kui aga nüüd samad ringkonnad tulewad ja õhutawad ning õigustawad seda teguwiisi, siis peab taas põhjendatult kahtlema, kuiwõrd kogupõllumeeste ringkonnad seisawad nende tuhandete wäikepõllumeeste huwide eest walwel, keda nad ütlewad endi seljataga seiswat. Meie näeme siin jällegi, kuiwõrd pangapõllumehed ehk kogupõllumehed oma sihtide ja püüetega lahku lähewad tõsiste põllumeeste elulistest huwidest, kelle esitajad ja kasudekaitsjad nad endid arwawad olewat.

Lubatagu weel üks wäike märkus selle riywatud wastolu kohta. Riigikogus oli põllumeeste rühm esimene, kes oma erakordses teadaandes rõhutas, et meid on tänawu tabanud raske ikaldusaasta. Meil on kõiki kultuurotstarbeks minewaid krediite kärbitud põhjendusil, et meil majanduslikult kitsiku aja pärast tulla olla äärmiselt kokkuhoidlik. Samal kitsikul majandusaastal aga lubatakse awada täitsa ülearune, täiesti otstarbetu ning otse kahjulik ettewõte, nagu seda on totalisaator. Otse prowotseeritakse hulki oma näljapenne ohwerdama hipodroomi totalisaatorile. Raske majandusaasta tohiks küll kohustada kõigeks muuks, kui totalisaatori awamise lubamiseks. Siin kordub aga wana lugu. Üldsuse huwid pannakse

paratamatult kannatama siis, kui üksikud härrad ja kitsad kihid kuidagi „teenida“ tahavad, olgu wõi kaudu totalisaatorit, mis põllumajanduslikult ja riiklikult täitsa kahjulik.

Juhataja J. Tõnisson: Faktiilseks märkuseks on sõna Riigiwanemal.

Riigiwanem K. Päts: Rkl. härra Gustawson tähendas, nagu oleks mina Riigiwanemana käinud totalisaatori awamisel ja seal totalisaatori tegewusele edu soowinud ja tema tegewusest kasu lootnud. Ma pean tähendama, et ma totalisaatori awamisel käinud ei ole ja temale ka edu soowinud ei ole. Lugu on niisugune, et mind kutsuti wõidusõitude awamisele ja seal tähendasin mina muuseas, et kui nende korralduste kaudu wõimalik on meie hobusetõu juures neid omadusi edendada ja arendada, mis ette on seatud selles programmis, mis minule teatati ja seal on mitte ainult wõidusõidu, waid ka weokatsed ja igasugused teised hobuste wõistlused ette nähtud, sellest ka majanduslikku kasu wõiks loota. Ma tähendan, et ma ei ole mitte juhatuse liige seal, ei ole ka mitte korraldaja, räägin ainult seda, mis minule seal ette wõtte eesmärkidest ette kanti. Kui selle ette wõtte läbi wõimalik oleks hobuste paremaid omadusi arendada, siis leiaks see ette wõtte poolehoidu ka hobustearmastajate poolt, eestlane on alati hobuste peale suurt rõhku pannud, neid armastanud — selleks soowisin ka mina ette wõttele edu ta tegewuses. Ma arwan, et kes on ajalehede kaudu jälginud neid teadaandeid, see näeb, et üheski ajalehes minu sõnum üles pandud ei olnud sel kujul, nagu Riigikogu liige Gustawson ette kandis.

M. Martna (sd.): Mul ei ole palju ütelda. Eelkõneleja rkl. Gustawson ütles peasja ära. Ma pean aga tähendama, et ka mina ajalehti lugedes sarnase mulje sain, nagu oleks see wõiduajamise akt meie walitsuse iseäralise kaitse alla seatud sellega, et härra Riigiwanem sinna ilmus. Temal, wõib olla, oli raske seda tegemata jätta, sest et teda sinna kutsuti ja härra Riigiwanem peab ju sageli awalikkudest pidustustest osa wõtma. Wististi oleks parem olnud, kui härra Riigiwanem oleks seekord minemata jäänud, sest see silmapilk, kus see wõiduajamise areena ja kus wõiduajamise kihlwedusid awati, see aeg langes tõepoolest selle aja peale, kus põllumeeste esitaja härra Laidoner,

siin samas wäga elawalt kõneles ja mis wäga laialt ja kaugelt edasikõla leidis — see oli meie wiljaikaldus. Peale selle awaldusid ka weel teised majanduslikud kitsikused. Nii peab ütlemä, et meil just need ajad mitte ees ei olnud, kus meie rõõmu pärast hüpata ja kihla wedada oleks wõinud. Kui härra siseminister selle peale iseäranis rõhku pani, et ka teistes maades niisugused wõiduajamised on, siis on ometi wäga küsitaw, kas meie wäike Eesti just selles asjas nii wäga ruttama peab. Eriti praegusel silmapilgul oleks aeg wast ennemgi ootama jääda. Ma pean ütlemä, et härrad põllumehed ei wõi nende kahe asja kokkulangemist wäga õnnelikuks pidada: see kihlwedu wõiduajamise juures ja õnnemängude awamisel ning ühtlasi majandusliku kitsikuse tunnustamine ja selle wastu abinõude otsimine. Oleks igatahes parem olnud paremaid aegu ära oodata, kus sellega oleks wõinud tegutsema hakata. Mina, kui sotsiaaldemokraat, waatan selle peale muidugi sellest seisukohast, et jõukal kodanisel klassil on waja wõiduajamisi, hipodroomisid. Just sellest wäidusest wälja minnes on sarnased asutused awatud mujal ja selle juures rehkendatakse wõi spekulieritakse ka suurte rahwahulkade teadmatus peale ja selle tungi peale — kaasa õne mängida! Kui ma omal ajal Berliinis elasin, siis wõisin seal tähele panna kuidas seal wäikesed tubakakauplused just sellest elasid. Nad said, hoolimata walitsuse ja politsei takistustest, wõiduajamiste teateid. Asi oli nii sisse seatud, et kihlwedajatel tubakakaupluste tagauste kaudu wõimalus oli wõiduajamiste uudistelegramme saada ja omad pennid ära kihla wedada. Niihästi, kui keiserlikul Saksamaal sel ajal selle wastu püüti wõidelda, muidugi wäga puudulikkude abinõudega, olgugi et wäljaspoolt wälja paistis, nagu wõideldakse selle wastu tõsiselt, niisama on ka meil see kardetaw. Meie rahwas, nagu üldse suured rahwahulgad oma uudishimu ja petliku wõidulootuse tõttu ruttaw suwepühapäewadel, kus wõidusõidud ära peetakse, et rahwa suured hulgad juurde pääseksid, õnnelootuses totalisaatori juurde ja wiib oma näljapennid sinna. Sellepärast toetasin ka mina seda arupärimist ja toetan nüüd ühtlasi ka seda ülemineku-wormelit.

Kui ma tähendada julgesin, et Monako wõi mõni teine niisugune mängupõrgu rullett laudadega wähem kahjulikum on, kui kihlwedu hobuste wõidusõitudel jne., siis

tähendan selle peale, et härra Tamm wäga õigelt wahelhüüdega tähendas, et Monakosse ja teistesse mängupõrgutesse liht-rahwas sisse ei pääse. Sisse pääseb seal jõukam kiht, kellel piduriided seljas ja kes muidu endid suuremate kuludega ülewal pidada wõiwad. Töölised, proletariaat seda ei wõi ja jääb tahtmata sellest eemale. Ja sellest seisukohast jääb minu-sugune sotsiaaldemokraat mängupõrgute juures üsna külmaks ja mõtleb, noo las nad mängiwad mängupõrgute juures üks oma tuhanded teise tasku! Meie seal ei kannata, ehk nagu eestlane ütleb, kas täna on Jaan rikas ja homme Jüri tasku paisub, see on ükskõik. Aga kui rahwa näljapennid niisuguste kawalate abinõudega wõiduajamise seltside ja klubide kasuks wälja püütakse, siis ei wõi sellega leppida. Selle wastu peab wõitlema ja sellepärast toetan seda ülemineku-wormelit, mis härra Tamm ette pani.

Juhataja **J. Tõnisson**: Fakti- seks märkuseks on sõna rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Härra Päts püüdis tõendada — mina ei olla hipodroomi awamise kirjeldust ajalehtedes õieti edasi andnud. Mina tähendasin juba, et ma hipodroomi awamisel ei olnud. Mina wõisin ainult niipalju küsimust jäl- gida, kuipalju ma seda ajalehtedest luge- sin. Ma eksisin tõepoolest, kui nimetasin hipodroomi asemel totalisaatori. Mina arwan aga enne kui pärast, et kogu küsi- muses totalisaator ja hipodroom on üks- teisega niiwõrd seotud, et tähendatud wäikese ebatäpsuse tagajärjel minu poolt allakriipsutatud tõsiasi wähematki ei kan- nata. Lisaks sellele weel üks wäikene faktiline märkus — ühe asjatundja arwa- mine põllutöoministeeriumi alamkommis- joni koosolekul. Härra Schilling nimelt tähendas seal... (M. Laarman, põl- hüüab midagi wahela.) Härra Laarman, Teie olete omal ajal küll wäga kasulikult ja kallilt oma hobused Polli mõisale osanud maha müüa, aga siiski usaldan ma härra Schilling'it, kui asjatundjat, enam kui Teid. Härra Schil- ling tähendas, et iga tilk kuumawerelise hobuse werd on kui kihwt külmawereli- sele hobusele. Tööhobuse tüübiga rööbas- tikku arendama hakates ratsahobuste tüüpi rikutawat praegu kultuweeritaw töö- hobuste tõug õige lühikese aja kestes sed- dawõrd, et tal jalad alla jääwad nagu aia- roikad.

Siseminister K. Einbund: Omas eelmises seletuses piirdusin puht- juriidilise küljega sellepärast, et arupäri- jad ise kaugemale ei olnud läinud. Üks arupärijatest pidas wõimalikuks kaugem- ale minna ja hakata kõnelema asja poliit- tilisest küljest. Samuti ka teised Riigikogu liikmed sõnawõtjad läksid juba kaugemale ja hakkasid kõnelema hobusekaswatusest ja tema mõjust hobusekaswatuse peale jne. Sellepärast oleks tarwilik ka selle juures peatada. Kõige esmalt paluksin lubada eitawat oletust teha rkl. Gustaw- son'i wäite kohta, nagu oleks siseminister mingisuguse inspireerija osa käesolewas asjas etendanud. Weel rohkem, mina wõiksin selle wastu isegi protesteerida sellepärast, et see asi on käinud samasu- guses kantselei korras, nagu kõik teised asjad. Seda on õiendanud kogu aja minu abi, minu kaudu on see asi walitsuses käinud ja ma julgen loota, et Riigikogu mitte ei taha kahtlustuse mõtet sealt otsida, kus seda mitte olemas ei ole. Kogu minu ametisolemise ajal on tulnud sisemi- nisteeriumil wõidelda õnnemängude wastu ja sellel wõitlemisel on ka oma tagajär- jed olnud. Ma ütlen, et on tulnud wõi- delda just nende mängude wastu, mis tõesti praeguste seaduste ja kohtu sele- tuste järele õnnemängud on. Minu poole on pööranud ka mõned Riigikogu liikmed palwega, et lubatagu ainult üheks õhtuks nendel seal ja seal heategewaks otstar- beks mängida, kuid ma ei ole wõinud neile mitte wastu tulla. (M. Martna, sd.: Palun, awaldage nende Riigikogu liigete nimed!) Waadake, härra Martna, ma ei wõi seda mitte awaldada, mis isiklikus jutuaajamises on ette tulnud. (M. Martna, sd.: Siis pean mina seda lugema Riigi- kogu kahtlustamiseks.) Riigikogu liikmed ei pruugi seda teada, mis on õnne- mäng ja mis mitte ja mina ei pea seda soowi mitte halwaks. Kui aga lubaandmise küsimus siseministeeriumi jõuab, siis tuleb ka otsustamisele, missugune see mäng on. Pean ütleva, et meie oleme ikka kindlasti wahet teinud, mis on ja mis mitte õnne- mäng ei ole. Kui meie nüüd peatame mängude juures, siis peame neid wõtma ikka, kui elulisi nähtusi ja siin ei saa meie mitte arwestada sellega, et üks puudutab põllumehi, teine keskerakonda jne. Kogu tänane waidlus on poliitilisel pinnal ja mul ei ole mitte selge, mis näituseks põl- lumehel on ühe linna mänguga tegemist. Waadake, kõigi mängude — ma ei kõnele

praegu mitte hobuste wõidujooksust, waid kõnelen totalisaatorist — peale tuleb meil waadata, kui elulise nähtuse peale ja ükski seadusandja ei ole senni weel mängude peale täiesti eitawalt waadanud, waid ta on wõtnud need mängud oma seadustes arwesse. Selläpärast leiame meie ka mujal wastawad normid ja nagu rkl. härra Tamm ette kandis on wastawad normid selle kohta ka Prantsuse seadustes. Mängud nõuawad teatawat normeerimist. (Wahelhüüe: Miks nad peale selle keelu lubati?) Ma tulen ka selle juurde. Tähdendab, mängud on nõudnud teatawat normeerimist ja meie näeme, et ühed on lubatud, teised keelatud. Täna aga selgus, et wastastikune kihlweomäng ei ole mitte keelatud ja et see on lubatud mäng. Kui aga teie, lugupeetud arupärijad, olete teistsugusel arwamisel, teisel seisukohal, siis mina paluksin rewisjoni kaebtuse korras pöörata Riigikohtu poole ja paluda seletust. Meie ei ole mitte teises arwamises ja sellepärast ei ole meie poolt seda ka mitte tehtud, kuid sellekohased wõimalused on olemas ka praegu teil, lugupeetud arupärijad, ilma et meie selle üle siin waidleksime ja kui see eriti just teid, kui arupärijaid, oleks huwitanud, on wõimalus ka kohtu interpretatsiooni saada.

Edasi. On selge, et ükski awalik mäng ei wõi ilma normeerimata olla. Kui meie wõtame praegu loteriid, mis sünniwad enam-wähem suurema osa publikumi soovil ja samuti kui meie wõtame ka täna kõnealolewa mängu, siis meie näeme, et need on normeeritud. Ja ma wõin ütelda selle mängu asjus, et sellel mängul oma normid on. Seal on kindlad normid, kindel järelwalwe. Härra Tamm kõneles kolmest tundemärgist, mina wõiksin weel neljanda tundemärgi juurde lisada. See on nimelt pettus, mis seal sünnib. Aga awaliku korraldamisega kõrwaldatakse pettus. Edasi, kui meie weel mängudest ja omakasust selle juures kõnelda tahaksime, siis ma wõiksin juhtida teie tähelepanu ühe asja peale nende mängude juures. Senni ei ole seda kõne alla tulnud. Ma küsiksin otsekohe, kuipalju mängitakse meil üle maa loteriiga summasid maha. Loterii on aga palju suuremal määral õnnemäng kui totalisaator. Ja missuguste summade eest neid mängu mängitakse, kui iga selts üle maa neid korraldab. Muidugi, meie hoiame pisut tagasi ja waatame, et üksikutes kohtades liig palju ei mängitaks. Aga ometi sellest meie mööda

ei pääse, neid tuleb lubada, sest publikumil on tahtmine niisuguseks riisikomandinguks. Selle peale teie ehk ütlete, et loterii mäng läheb heategewaks otstarbeks. Kui wõtame hobusekaswatuse seltsi põhikirja ja waatame seda lähemalt, siis näeme, et siin isiklikuks otstarbeks mitte midagi ei lähe. Põhikirja järele peetakse 12% kinni, 9% läheb hobustekaswatuse seltsi heaks — 8½ wõi 9%, ma ei mäleta hästi. (Wahelhüüe: 9%.) See on samasuur protsent, kui endisel ajal oli ja kõik muu läheb heategewaks otstarbeks. (E. Weberman, rhwsw.: Teatud protsent läheb põllutöoministeeriumile!) Kuidas? (E. Weberman, rhwsw.: Teatud protsent läheb riigile.) Ja siis läheb weel omawalitsuse heaks... (Wahelhüüe.) Igaüks wõib riigile annetada, kuskil pool ei ole öeldud, et ei wõi riigi sissetulekute arwele raha maksta. Millega see keelatud on? Igaüks wõib seda teha, aga walitsusel ei ole wõimalust neid summasid kulutada oma äranägemise järele. Aga sisse wõib tulla nii palju kui teda tuleb. Sellepärast ei wõi ütelda, et see mitte ei ole lubatud, et see otstarbe palju teisele oleks, kui loteriide juures. See on üks eluline nähtus ja meie ei saa sellest mööda ilma lubamata ja korraldamata, sest mängud, kui niisugused, ma kordan weel, on eluline nähtus. Aga nad ei tohi mitte olla hasart, nad ei tohi olla õnnemängud.

Läheme edasi. Ma juhiksin teie tähelepanu weel, näituseks, börse tegewuse peale. Teie teate, et börse tegewus on igas riigis. Börse, kus tehakse otsuseid ja müükisid tulewase aja peale on ju täielik juhuse mäng. Ma küsiksin, lugupeetud Riigikogu liikmed, missuguseid summasid mängitakse seal maha, küsiksin, kas selle börsemängu wastu ei ole samasugust wõitlust peetud, on wahest kinni pandud ja jälle lubatud. Waadake, see on eluline awaldus ilma milleta kusagil läbi ei ole saadud. See on samasugune mäng kui totalisaator. Missuguseid summasid maha mängitakse! Meie wõiksime wõtta weel palju teisi mängusid, mis teatawaks seltskondlikuks tarweks on saanud. Ütlesin, et kus hobuste wõidujooksud, seal on ka kihlweod nende hobuste peale. Ja kas wõiksime hobuste wõidujooksu keelata? Mina ei kujuta enesele ette seda korda, kus see keelatud oleks. Kuidas tema mõjub hobusekaswatuse peale, see on ometi seltsi enese asi. Arwan, et rkl. Gustaw-

son wõi mõni teine wõi kolmas kodanik ei wõi keelata seltsi seda asutamast ja korraldamast, mis põhikiri talle lubab. Mitte kusagil pool ei ole seda keelatud. Ühes sellega on ka kihlweod käinud ja kui need kihlweod olid pettuseks muutunud, siis wõeti nad awalikule korraldamisele. Aga see korraldus oli sedawõrd nõrk, et just Prantsusmaal neil aastatel, mis rkl. Tamm ette tõi, otsustati totalisaator sulguda, kuna pärast aga lubati uuesti, sest ei jõutud eluliste nähtustele vastu seista. Samasugune lugu oli ka Wenemaal. Praegusel ajal on see awalikult korraldatud kõigis riikides. On ju iga-sugused ratta- jne. wõidujooksud ja igal ühel neist on oma siht, ühel üks, teisel teine siht. Meil tuleb puhtpoliitiliselt waadata kõigi niisuguste seltskondlikkude mängude peale, nende peale tuleb waadata kui puhteluliste nähtuste peale. Neid tuleb wõtta normeerimisele ja, arusaadaw, lubada ainult niipalju, kuiwõrd nemad wälja ei lähe pettuse ja omakasu peale ja kuiwõrd nemad puhthasart mängud ei ole. Selle vastu tuleb olla. Aga käesolewas asjas on nii korraldatud, et neid elemente ei ole. Muidugi ma wõin austatud Riigikogu liigetele julgesti ütelda, et kui meil edaspidi see mäng peaks wälja kujunema seltskonnale kahjulikuks, siis walitsus sellekohased abinõud tarwitusele wõtab, et seda mängu paraliseerida, aga praegusel korral on see arupärimine puht teoreetiliselt üles wõetud. Mina ei ole sellest mängust rohkem halba näinud, kui loteriist ja ei ole näinud, et siin kedagi waranduslikult ruineerida saab. Praegusel korral on arupärijad ette toonud puht teoreetilised põhjused. Meie ei taha wõtta eluawaldusi nii, nagu nad on. Aga mina ütlen, et sennikaua, kui meil sellest halbtusi ei ole, sennikaua tuleb neid jaatawalt wõtta. (W a h e l h ü ü e k e s k e l t.) Waadake, see on üks majanduspoliitiline asi, mille juures waielda wõib, aga kuidas meie tänasel koosolekul waidleme, kas ta hobusele kasu toob, wõi mitte? Mina arwan, härra Weberman, et meie mõlemad oleme hobustega küll ümber käinud, aga hobuste eriala tundjad meie wist kumbki ei ole. (E. Weberman, rhsw.: Toetame eriteadlaste arwamisele.) Teil on oma eriala ja minul oma, aga kumbki meie ei tunne hobuseasjandust kindlasti ja sellepärast ma ei julge tõendusid tooma hakata, kuidas see hobuste eriala peale mõjub. (J. Te-

mant, põl.: Härra Martna õpetab Teid.)

Edasi. Rkl. Martna juhtis tähelepanu selle peale, et tema wäga halwa ajaga olewat ühte sattunud jne. Waadake, esiteks kronoloogiliselt on see kõik sündinud minewal aastal 30. mail. (W a h e l h ü ü e.) Ma ei tea, ma ei ole ajalehtedest lugenud, aga praegu mingisugust wõidujooksmist ei ole.

Ma ei ole mitte ajalehtedest leidnud, et praegu wõiduajamised töötaksid. (K. Wirma, sd.: Aga kas suwel hakkawad?) Aga kust mina seda wõin teada. See on üks eraettewõte, kunas ta töötab, seda mina ei tea. Aga ma saan niisuguse mulje tänastest ettekannetest, nagu tahetakse nüüd lugupeetud Riigikogu liikmete poolt rõhku panna selle peale, nagu oleks kuidagi wiisi erilise huwiga totalisaator ellu kutsutud. Ma pean ütleva, et seda mitte ei ole. Selle peale on waadatud, nagu iga teise sarnase asja peale, nagu näituseks biljardiluba küsimise, wõi mingisuguse ettekanneteluba küsimise peale. See on just samasuguses korras läinud, nagu iga teise niisuguse asja sisseseadmine. Seltsil on oma põhikiri, põhikirjas on tal totalisaator ette nähtud ja põhikirja kohaselt küsib ta selleks luba. Nüüd tullakse ja tahetakse weel ütelda, et mina nagu mängusid kaitswat. Mitte poole sõnagagi pole ma seda teinud. Mina olen kõigi mängude vastu, wälja arwatud sportlikud mängud, ja eriti nende vastu, millel wähegi ühendust on juhusega. Kõigi niisuguste mängude vastu tuleb olla, aga kui ühte osa elulistest nähtustest ei saa neid mitte ignoreerida. Ja sellepärast palun seletusi mitte niisuguste mängude kaitsena wõtta. Mina ei kaitse totalisaatori mängu, samuti, nagu mina ei kaitse kaartimängu, börsemängu, ei kaitse ühtegi niisugust mängu ükskõik ka, mis-sugust teie ei wõtaks. Ühegi niisuguse mängu poolt ei ole mina kunagi olnud, aga hoolimata kõigist sellest tuleb mul, kui administraatoril, nendega tegemist teha. Ja kui mina Riigikogu liigete tähelepanu olen selle peale juhtinud, missugused seadused sellel alal on, siis ei tähenda see mitte, et mina neid mängusid oleks kaitsenud. Parem oleks, kui seltskonnas ei oleks joomist, parem oleks, kui seal ei oleks mängu, ja kõiki niisuguseid eitawaid nähtusi. Kuid see ei tähenda weel, et meie seda kõike seltskonnast saaksime wälja heita. Seda meie ei saa. Inimesel on tarwidus riisikomängu, riisikolepin-

gute järele. Neid tuleb aga normeerida, et nad seltskonnale halbade tagajärgedega ei oleks. Nii et, waadates poliitiliselt selle mängu peale, paluksin tõesti teatawaks wõtta, et meie mingisuguseid mängusid kaitsmisele ei wõta. Neid tuleb aga normeerida, kui igat eluawaldust. Samuti, nagu joomise wastu, tuleb wõidelda kõigi eitawate nähtuste wastu, aga ma arwan, et keegi meist ei julgeks keeluseadusega joomist ära keelata, sest sellel oleksid wähesed tagajärjed.

Mis eriti ülemineku-wormelisse puutub, siis näib, et selles korras, nagu Riigikogu liige Tamm ettepaneku tegi, et selles korras seda wastu wõtta wististi ei wõiks, sest siin peab arwesse wõtma seda, et Riigikogu ei saa walitsuselt ega ka üheltki ministeeriumilt seda nõuda, mida seaduste järele walitsus teha ei saa. Ei saa ühe ülemineku-wormeliga nõuda walitsuse käest seda, mida ta teha ei saa. (E. Weberman, rhws.: Aga samme astuda Teie saate ja selleks olete Teie ka kohustatud.) Ja, aga sammude astumised on ühenduses mingisuguste abinõudega ja meie teame aga, kui wastawalt ühe seltsi põhikirjale mingisugune luba on antud, siis seda luba wõib annulleerida, kui seal mingisuguseid korratusi ette ei tule, ainult seadusandlikul teel, sest, üks antud luba, see on oma juriidiliste tagajärgede poolest samasugune, kui seadus. Kui administraator korra ühe luba wälja annab, siis ei saa oma äranägemise järele seda tagasi wõtta, kui seaduswastaselt ei ole wälja antud. Ma saan selle annulleerida ainult kui see seaduses on ette nähtud. Tähen-dab, administratiiwwõimu luba andmine on seesama, kui ma ühe normiga olen kellelegi mingisuguse õiguse andnud. Seda wõib likwideerida ainult seadusandlikul teel. See on samasugune asi, kui ma annaksin kellegile loterii luba, siis ei saa ma seda luba tagasi wõtta, kui ta seaduslikus korras antud. Ma julgesin selle peale tähelpanu juhtida, kuigi see kõik sündinud eelmise walitsuse aegu.

Juhataja J. Tõnisson: Koosolek on kestnud juba ligi 2½ tundi, sellepärast kuulutan 15-minutilise waheaaja.

Waheaeg algab kell 12.50 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 1.10 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

M. Martna (sd.): Ma palusin sõna ainult paariks lauseks. Kui ma esiteks siin wahelhüüdega Riigikogu kaitsjana wälja astusin, siis sündis see teatawa eeldusega. Seda eeldades olen ma aga eksinud. Ma kahtlesin wäga, et härrad Riigikogu liikmed tõesti õnnemängudeks siseministrilt luba on palunud. Ühte aga wõin ütelda, et pahemal tiival, kus mina istun, siit poolt mitte seesugust palwet ei ole antud. Pahemal tiival ei näi tahtmist olewat sellest euliseest wadjadusest osa wõtta. Wahepeal olen aga kuulnud, et mitte ainult üheks õhtuks ei ole niisugust luba palutud, waid wäga iseäralisel kombel on seda üks kristlik rahwakoolide nõunik, see on õnnemängudeks luba palunud. Edasi pean ma aga järeldama, et see palumine mitte ainus ei ole olnud, waid et seda ka härra siseministri rühmasõprade poolt on palutud — wähemalt üheks õhtuks, nagu härra minister ütles. Ma ootan, et nemad oma seletusega selle oletuse tühjaks teeksid, ja et nad selle peale mitte istuma ei jääks. — Härra siseminister tähendas wäga wapralt, et mängimise tahtmine olla eluline nähtus. Meil on ka teisi elulisi nähtusi. Näiteks warastamine on üks wana elunähtus, seda ei „normeerita“ aga mitte, waid seda takistatakse seadusega. Kui härra siseminister püüab õnnemängu — totalisaatori sellega kaits-ta, et sellest ka riigikassasse mõni kross weereb, ning sellega riigikassale tulu teeb, siis on see wäga nõrk argument. Üks asi, mille peale ma veel tähelpanu tahtsin juhtida, on see, et härra siseminister tähendas, et loterii olewat ka õnnemäng ja loterii on lubatud. Ma ütlen, lepime siis ainult loteriiga ja laseme oma mänguhimulistel loteriis nende mänguhimu wälja mängida ja paneme totalisaatori kinni.

Juhataja J. Tõnisson: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhws.): Härra siseminister nimetas, et kui hipodroomi põhikiri on rahukogus registreeritud, et sellega see muutus eriseaduseks. Kui ma siis wahelhüüdes tähendasin, et juriidiline termin „eriseadus“ ei ole siin mitte õieti tarwitatud, et registreeritud põhikirja ei saa nimetada eriseaduseks, siis tähendas härra siseminister, et seda tuleks wastawast sõnaraamatust waadata.

Kuid mitte selle märkuse puhul ei palunud ma faktiliseks märkuseks sõna, waid härra ministri teise seletuse puhul,

kus ka börse ette toodi kui õnnemängude hulka kuuluv asutus. Ma olen kuulnud, et majandusnõukogus olla küsitud kas eriteadlased ei seletaks, mis börse on. Mina ütleksin sel puhul, et siin Riigikogus ei ole mitte koht ja paik, kus seletama hakata, mis on börse. Ma usun, et härra siseminister eksib väga raskesti, kui ta nimetab börset mängukohaks. Et selgusele jõuda, mis börse on, soovitaksin ma härra siseministril seda järele waadata kaubanduslikust sõnaraamatust.

Juhataja J. Tõnisson: Ma palun wastastikused waidlused jätta.

Th. Tallmeister (rhws.): Mõne nädala eest oli mul juhus ühe Tallinna koolijuhatajaga totalisaatori üle rääkida. Tema jutustas mulle muuseas, et üks tema naisõpilastest olla selle pealt tabatud, kus ta oma kaasõpilastele hoobeldes seletanud, et temal korda läinud totalisaatori juures natukene üle 2.000 marga wõita. Igatahes on see õieti karakteristlik näide, mida siin mitte ette toomata ei tahtnud jätta. Ma rääkisin siis selle koolijuhatajaga asja üle pikemalt ja tema juhtis omalt poolt ka, ehk ta küll inimene on, kes kauris wabalt mitmesuguste nähtuste peale waatab, tähelpanu selle peale, et ta seda totalisaatori õpilastele väga kardetawaks peab. Ta jutustas muuseas oma elust, et kui ta Peeterburis kõrgemas õpeasutuses wiibinud, käinud ta ise sagedasti totalisaatoril ja sattunud seal mõnikord nii hasarti, et taskud tühjaks mänginud. Ka mul on inimestega kokkupuutumist olnud, kes kunagi ei ole õnnemängude wastu huwi tundnud, nüüd aga ometi sagedasti seal käiwad ja mõnigi kord õige suured summad kaotanud on. Ma arwan, et need wäiksed näited üleaurused ei ole, kui selgusele tahetakse jõuda, kas siin hasartmänguga tegemist on wõi mitte. Juriidiliselt seisukohalt mina seda enam käsitama ei hakka, seda on juba teised teinud. Ainult ühte wõiks ütelda, mille peale waheajal minu tähelpanu juhiti, et see wõrdlus loteriiga, mida minister tartitas, mitte kohane ei ole juba sellepärast, et loterii juures wõtab riik 20%, kuna totalisaatori juures ainult 3½% riigile kingitakse. See on silmapaistew wahe kuid, nagu öeldud, asja õiguslikust küljest mina pikemalt kõnelema ei hakka.

Tahtsin ainult seda alla kriipsutada, et inimestega kokku puutudes mul tunne järele on jäänud, et seal tõsise hasart-

mänguga tegemist on. Praegu, kus see sõjaaegne haputaigen ikka weel edasi kestab, kus inimesed weel ei ole sellest haigusest täiesti wabaks saanud, et kõiksuguste spekulcerimistega raha teenida püütakse ja kus isegi noored selle waimu mõju all seisawad, peaks see küll liig kardetaw olema, kui riigiwalitsus õnnemänguasutuse seaduslikuks tegemisega inimestele wõimalust annab sarnastele kahtlastele instinktidele anduda. Kui juba esimesel päewal, kus totalisaator awati, ajalehtede teatel terwe miljon läbi mängiti, siis on seal tegemist niisuguse asjaga, mida minu arwamise järele kuidagi lubada ei tohiks.

A. Tamm (rhws.): Härra siseminister, mulle wastu tulles, andis lisa ja leidis, et õnnemängudel olla weel neljas tundemärk — see on pettus. Mina waatan oma tuhmi silmadega seaduseraamatu wastawad paragrahwid läbi ja ei leidnud seda mitte. Nõnda, et ma jään kolme tundemärgi juurde: nimelt omakasu, juhus ja mitte iseäraline füüsiline ja hingeline jõupingutus.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär **O. Köster**.)

Ma arwan see oli muidugi härra ministri poolt lapsus linguae. Ta tahtis ütelda muidugi, et õnnemängud wõimaldavad rohkem pettust, kui teised mängud. Ka see ei oleks õige. Ka marjaash wõimaldab pettust, ka shahimänguga wõib petta, kui teine mitte tähelepanelik ei ole. Gogoli jutust Teie teate, kuidas Nosdrjow warrukaga edasi lükkas malewigurid ja ta pärast weel protesteerijaid hakkas petma. Iga mänguga wõib petta, aga hasartmäng nõuab rohkem pettust, tema sees on kiusatus. See on tõsi. Nüüd küsime, kas totalisaator ei nõua pettust, ei wõimalda? Uskuge, minu härrad, ma ei tea mitte küllalt, kuidas Tallinnas lugu on, kas ratsutawad peremehed ise, wõi palgatud jokeyd, aga Peeterburis ja Moskwast ratsutawad jokeyd. Seal oli wõimalus neid ikka teatawa summa eest ära osta. Eile wõitis näitusseks hobune A ja täna lepiti kokku, kutsuti jokey ja anti talle teatud summa, et ta jääks mõne minuti hiljemaks ehk tuleks warem kohale. Nemat jälle jagasid raha oma wahel ära. Nii kujunes sellest terwe ilus mäng ja pettus. See oli niisama nagu atleetide maadlused tsirkuses, kus teatud mahapanemine on ikka kokku räägitud ja aeg ette ära määratud: Andres, sina lan-

ged täna ja mina langen homme. Sarnaseid asju tahetakse Eestis kultiveerida. Teine väide, mida härra siseminister oma kohuseks pidas siin ette kanda, seisab selles, et see nähtus olla eluline, elu tahtvat seda ise. Mida elu nüüd kõik ei taha. Warastatakse kõige wanemast ajast saadik. Juba ürgnimene warastas pähklikid ahwide käest ja see on loomulik, et see edasi läheb kunni riigiwarguseni. Sellegi pärast ei tule õnnemängusid normeerida, waid nende wastu tuleks wõidelda. Seadus ütleb, et õnnemängud on keelatud ja kõik muud mängud neid wõib normeerida. Kui meie waatame, siis näeme millega riik ei ole walmis saanud. Mu härrad, meie teame, et on olnud riigid, kes awalikudmajad on sisse seadnud. Kas meie sellest peame järeldama, et elu seda nõuab, et ka meie peame seda sisse seadma. Wõib olla, et ta kuskil külanurgas „oma trumpi“ nõuab, ja ka „kimpurakat“, aga et ta nõuaks totalisaatori kuskile külanurka, see on arusaamatu. Kui on koondatud seltskond jõukamaid rahamehi, kellel tarwis on ajawiidet ja omakasu, siis see wool leiab ka poolehoidjaid ja toetust, sest teatud seltskonna ladwad puutuwad kokku omawahel ja tegutsewad ja pärast aga seletatakse, et rahwas seda tahab. See on aga põhjendamata mulje. Meil Eestis on totalisaator sissetoodud kaup, seda on ainult kõrgetematel kihtidel tarwis. Eesti juba seda ei nõua. Seda kaupa ei tule mitte waadelda, ei ole tarwis ära oodata, mis ta tulewikus annaks, waid seda on tarwis ära keelata. Et aga walitsus on sattunud sarnasesse olukorda, et ta totalisaatori awada on lubanud, siis on ka arusaadaw, et meil siin selles suhtes peab teatud ettewaatlikkus olema. Seda oleme meie ka teinud oma ülemineku-wormelis. Meie ülemineku-wormel ei kannu mitte ühte aatomit umbusaldust walitsusele. Seda ütlen mina arupärijate nimel. See on üks. (M. Martna, sd.: Noh, seda wõib ju uskuda.) Teiseks on seal sees wõimalus, seda sammu rewideerimise alla wõtta, seal on öeldud, et Riigikogu awaldab soowi, et walitsus samme astuks wiibimata totalisaatori sulgumiseks. Walitsus wõtab selle nähtuse rewideerimise alla ja leides, et tema ei wõi seda mitte sulguda, kui kord lubatud on, esitab eriseaduse projekti ja Riigikogu annab oma sõna seda seadust wastu wõttes wõi tagasi lükates. Sellega on walitsuse käed puhtaks pestud. Tal ei ole mingisugust

süüdi kellegi ees, ka mitte hipodroomi omanikkude ees. Ma leiain, et niisugune ülemineku-wormel peaks olema wastu wõetaw walitsusele, ka kõigile Riigikogu liigetele. Sellepärast toetan ka seda ja palun nimetatud ülemineku-wormelilt wastu wõtta.

Chr. Arro (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed. Härrad Gustawson ja Martna arwasid tarwiliku olewat käesolewa arupärimise puhul pöörata põllumeeste poole ja awaldada arwamist, nagu oleks Tallinnas awatud totalisaator mingil wiisil põllumeeste hobustekaswatusele kardetaw. (M. Martna, sd.: E sellest pole mina kõnelenud.) Wabandage, mina umbes nii sain aru. Wõib ju väga wõimalik olla, et seda keegi teine härra tähendas, aga sellest oli juttu täna paari rahwasaadiku poolt. Ma wõiksin nende härrade rahustamiseks täna siin kohas nii palju tähendada, et meil põllumeestel omad kindlad sihtjooned ja korraldused põllumajandusele sündsate hobuste wäljaarenemiseks on olemas. Wõime koguni tähendada, et meie mingisugust hädaohtu selles oma hobusekaswatusele ei näe, et Tallinnas hipodroom ja totalisaator awatud on.

Weel rohkem, meie põllumehed jääme selle wastu täiesti külmaks, et ringkond Tallinna härrasid on enesele tarwilikuks arwanud awada mingisugust eritõugu hobusekaswatuse seltsi. Samuti jääme külmaks ka selle wastu, kas sel seltsil lubatakse awada wõi mitte totalisaatori. Meie sellest kõigist osa wõtta ei saa ja meie ei luba nende poolt enestele mingisuguseid hobusetõugusid soowitada ega peale sundida. Kui asja nii wõtta, nagu mõned rahwasaadikud tarwilikuks on arwanud, põllumeeste hobustekaswatuse kohta tähendada, siis wõiks ju weel kaugemale minna. Tallinnas töötab wist juba paar suwe järgimööda tsirkus, ja nagu kuulda väga heade tagajärgedega. Seal esitatakse väga mitmesuguseid hobustesorte. Mõned väga wäikesed ja sarnased, mida meie maal ei tunta. Wõidakse ju sama öelda, kas see hobusteselts mitte põllumeeste hobusekaswatusele kardetawaks ei saa ja kas ei tuleks selles mõttes niisugune tsirkus ära kaotada? Põllumehed aga ei näe sellest enestele mingisugust hädaohtu, waid käime seda rada mööda, mida oma parema äratundmise järele oleme kindlaks määranud. Loeme sellepärast igasugust hoiatust ja kartust, mis siin awaldati, täiesti ülearuseks, jät-

tes selle ringkonna enese hooleks, kuidas nad oma hobuseid kaswatawad ja misugust edu saawutawad. Meie põllumehed asume sellel seisukohal, et kui mingisugusel alal tahetakse edu kätte saada, siis peab olema teatud wõistlus. Nii näiteks korraldatakse põllumajanduse näitusi. Wiimasel ajal on äratundmisele jõutud, et ilusaid hobuseid näitusele tuua ja asendada latritesse ainult auhinna saamiseks ei ole mitte edutoow. Tarwis korraldada wõistlusi wedamises, sõitmises jne. See annab teisi tagajärgi. Kui nüüd Tallinnas asub hobusekaswatuse selts, kes oma ülesandeks on seadnud kiirejooksuga hobuseid arendada, siis arwan mina, et see üsna loomulik on, kui ta edeneda tahab, et ta siis ennast mingil wiisil awaldama peab ja selleks on wist awalik wõistlus tarwilik ja see on totalisaator. (N a e r.) Ja selleks ongi ta awanud hippedroomi. Meie ei ole mitte kadedad selle peale, kui ta seda toime paneb. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : H o b u s e k a s w a t u s e t o t a l i s a a t o r !) Wõib ju olla, et seda mõnelt poolt kardetawaks loetakse. Meie arwates aga niisugune wõistlus kardetaw ei ole. Jääme täielikult sel alal erapooletuks. Tehtagu nii ehk teisiti, meie selle läbi ei wõida ega kaota. (M. Martna, sd.: Kuidas on selle mänguloa palumisega?)

Juhataja **J. Tõnisson**: Kõnelejate nimekiri on läbi. On esitatud kaks ülemineku-wormelit: üks rkl. Tamm'e ja teine rkl. Holberg'i poolt. Tekstid on siin ette kantud, kuid ma loen nad weel kord ette. Härra Holberg'i ülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamist Riigikogu liigete E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise peale awaliku õnnemängu — (totalisaatori) awamise kohta Tallinna hobuste wõiduajamise juures — läheb päewakorras edasi.“

Sis rkl. Tamm'e ülemineku-wormel: „Ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas, awaldab Riigikogu soowi, et Wabariigi Walitsus wiibimata samme astuks totalisaatori, kui awaliku õnnemängukoha sulumiseks.“

Sõna ülemineku-wormeli kohta on siseministril.

Siseminister **K. Einbund**: Täna olid meil waidlused puhtjuriidilises osas. Kaudselt mindi aga teisele alale

üle. Ettepanud ülemineku-wormelid arusaadawalt ei anna ühele ega teisele nähtusele juriidilist mõistet. Sellepärast, kui ka käesolewa mõlema ülemineku-wormeli pealkirjas seisab „awalik õnnemäng, totalisaator“, siis ei wõi see weel tähendada, et totalisaator on õnnemäng. Riigikogu ei wõi mitte oma lihtülemineku-wormeli tekstiga ühele nähtusele seda juriidilist mõistet anda, mida tal seaduse järele oma iseloomu poolest ei ole. Sellepärast saan nüna mõlemast wormeli pealkirjast nii aru, et siin on tahetud asju kuidagi tehniliselt nimetada. Totalisaatori juriidilist kvalifikatsiooni meie sellega ei otsusta. See kuulub, kas seaduse wõi Riigikohtu kompetentsi.

(Sekretäri kohale asub abisekretär **J. Wain**.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Panen ülemineku-wormelid hääletamisele. Esiimeses järjekorras tuleb motiweeritud ülemineku-wormel, mis esitatud rkl. Tamm'e poolt. Siis rkl. Holberg'i ülemineku-wormel. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Tamm'e ülemineku-wormeli poolt on 28 häält, rkl. Holberg'i ülemineku-wormeli poolt 25 häält. Koos on 83 Riigikogu liiget, sellega ei ole kumbki ülemineku-wormel absoluutset häälteenamust saanud. Sellepärast tulewad mõlemad hääletamisele „poolt“ ja „wastu“. (H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Tamm'e motiweeritud ülemineku-wormeli poolt on 29 häält, vastu 27 häält ja rkl. Holberg'i lihtülemineku-wormeli poolt on 27 ja vastu 29 häält, sellega on vastu wõetud motiweeritud ülemineku-wormel. (H ü ü d e d : L õ p e t a d a !) Ma kuulen hüüdeid: „lõpetada“. Kas tehtakse sellekohane ettepanek? Ei tehta.

14. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale Häädemeeste mõisa tükkendamisel ja Tammiste mõisa planeerimisel ette tulnud wäärnäh-tuste kohta.

Põllutööminister **A. Kerem**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolewa arupärimise puhul on minul Wabariigi Walitsuse nimel järgmist seletada: Häädemeeste mõisa planeerimise, ning kruntide wäljandmise lugu ulatab maareformi teostamise algastmesse tagasi, see on 1919 ja 1920 aastasse. Asja arenemiskäik on enam-wähem analoogiline sellele, kuidas arupärijad kirjeldawad, kuid teatawate

muudatustega. Kui arupärimises räägitakse, et krundid nr. 3. ja 4 on Behrsin'i huwides planeeritud, siis peab tähendama, et see tõele ei wasta. Nende kruntide wäljaandmine wõi ümberplaneerimine ei ole sündinud mitte Behrsin'i, waid maakonnawalitsuse huwides. Asjakäik isenesest on järgmine: Häädemeeste mõis on planeeritud juba 1919 a. Tema planeerimist on kahes osas kinnitatud. Esimene planeerimine on olnud põllu osa kohta ja teine heinamaatükkide kohta. Esimene planeerimine on kinnitatud 15. märtsil ja teine 12. juunil. Planeerimise kord on olnud harilik selleaegsele korrale. Krunt nr. 1 kohta, millest arupärimine kõneleb ja mille kohta öeldakse, et ta on määratud postijaama kohaks, protokollis sellekohast märkust ei ole. Küll on arwatud, et sinna postijaam, ehk arstikoht wõiks asutatud saada. Planeerimise peakommissjoni protokollis on see möte järgmiselt wäljendatud — üks kohtadest wõib saada Pärnu maakonnawalitsusele arsti asukohaks, wõi postijaamaks. Laewatehase krunt nr. 4 on kindlaks määratud planeerimise peakommissjonis. Selle kindlaksmääramisest on osa wõtnud kaubandus-tööstusministeeriumi esitaja, ning on seda maadandmist toetanud.

Tagawara-heinamaa tükk, millest arupärimine kõneleb, on esiotsa kawatsetud liita laewatehase krundi külge, kuid hiljem planeeriti ta erikrundina nr. 26 all, ennem oli see nr. 4-a all plaanil märgitud. 1920 a. nowembrikuus on põllutöominister isiklikult koha peal wiibinud, seal kaebtusi kuulnud, ning korralduse teinud kohalikule maamõõtjale, et saaksid wastawad ümberplaneerimised ja ümberkorraldused ette wõetud. Hiljem on maamõõtja kohapeal ka mingisuguse esituskawa teinud, kuid see esituskawa on jäänud kinnitamata ja nii palju, kui minul wõimalik oli sellekohasest ministeeriumi aktist selgust leida, oli kohalik maakonna maamõõtja paberile märkuse teinud, et temal kirjalik korraldus planeeritud maatükkide ümberplaneerimiseks puudub ja sellepärast ei saa tema tööd jätkata. Nii on — wõib olla aga ka põllutöoministri nõusolekul, sellekohta jälgesid järel ei ole — 15. weebruaril 1921 a. ümberplaneerimise korraldus seisma jäänud. See oleks planeerimiste kohta.

Teiseks, kruntide kasutamise kohta: krunt nr. 1 on wälja antud wallanõukogu ja maakonnawalitsuse poolt kinnitatud kandidaadile. Kirjawahetusest selgub, et

maakonnawalitsus omalajal on kawatse nud krunt nr. 1 postijaama alla jätta, hiljem on nähtawasti teisiti kokku lepitud, nimelt et maakonnawalitsus saaks krundi nr. 5 ja 6 postijaama jaoks. Krunt nr. 1 peale on maasaajaks määratud endine mõisarentnik. Selleks on ka teatawal määral põhjust andnud kohaliku wallanõukogu otsus, mille protokollis punkt 6. all on järgmist öeldud: Krunt nr. 1 jätta endistes piirides ja peale selle anda tema juurde weel heinamaa Rannametsa nr. 1-a, edasi. — Arwesse wõttes, et Häädemeestel palju maatahtjaid on ja maakonnawalitsus temale planeeritud maadest sagedasti koguni lahti ütleb, loeb nõukogu tarwilikuks tungiwalt soowida, et maakonnawalitsus kohast nr. 1 loobuks, et wõimalust anda maaga õiglaselt warustada neid, kellel maasaamiseks eesõigus on; maatahtjad, wennaksed Behrsin'id, on mõlemad Eesti rahwawäe sõdurid jne. Wallanõukogu soowisid arwesse wõttes on krunt nr. 1 määratud endisele rentnikule.

Krundid nr. nr. 5 ja 6 on postijaamapidajale üle antud 8. mail 1922 a. Peale seda on selgunud, et kruntisid nr. nr. 5 ja 6, mis ajutiselt kasutada, üks nendest sõduri käes, raske on endiste kasutajate käest ära wõtta, sest nr. 6 kasutaja — sõdur, oli oma krundile hooned peale ehitanud.

1923 a. aprillis lepitakse kokku uuesti, et maakonnawalitsus loobub postijaama kohast kruntide nr. nr. 5 ja 6 piiridest ja selle asemele wõtab postijaama kohana wastu laewatehasele reserweeritud krundi nr. 4 ja tagawara-heinamaa krundi nr. 26 all. Laewatehase krundi üleandmise pärast erilisi pretensioone ega waidlusi ei ole tekkinud. Aga waidlused keerlewad just heinamaa krunt nr. 26 pärast. Nimelt see maatükk oli planeeritud tagawarasse ja ajutiselt kasutada antud Rannametsa küla meestele, milleks ka wastaw põllutöoministri korraldus. Et aga aprillis 1923 a. saawutatud kokkulepet maakonnawalitsusega teostada tekib tarwidus krunt nr. 26, mida põllutöominister oli otsustanud ajutiselt kasutada anda kunni planeerimiseni Rannametsa küla meestele, wiimaste käest ära wõtta, lubades neile mujalt heinamaad juurde muretseda, ning heinamaatükk nr. 26 ja nr. 4 anda kompensatsiooniks krunt nr. 5 ja 6 eest maakonnawalitsusele postijaama asutamiseks.

Asjast kannab oma ajal maakorraldus

peawalitsuse juhataja põllutööministrile ette, mille peale on põllutööminister 29. VI. 1923 a. teinud märkuse — ettekande kohaselt riigimaadeülemal korraldada. Nii siis asjakäik. Nüüd seisab küsimus ees, kuidas praegu tekkinud olukorda lahendada niiwiisi, et kohapealsed inimesed, eriti just Tahkuranna elanikud, kes heinamaa puuduse all kannatawad, heinamaad juurde saaksid. Peab ütleva, et Häädemeeste krundid on antud kasutada pikaajalise rendi alusel, nimelt 6. aastase rendilepingu alusel järgneva põlise tarvitamise õigusega; järjekult nende kruntide ümberkorraldamine võib sündida ainult pealeasunud rentnikkude nõusolekul. Häädemeeste mõisa heinamaad asuvad wersta wiis mõisast eemal ja just Rannametsa küla külje all. Nende heinamaade arwel oleks aga loomulik olnud Rannametsa küla mehi rahuldada kui omal ajal Häädemeeste kruntide planeeriti. Minule näib siiski, et seda asja ka praegu parandada võib sellega, et Tammiste mõisa heinamaad, mis on Häädemeeste mõisast umbes sama kaugel, kui Häädemeeste omad heinamaad, kuid Rannametsa küla maa-dega piirid kokku ei puutu, et sealsetest tagawarasse jäetud heinamaadest, kokkuleppel Häädemeeste rentnikkudega, Häädemeeste rentnikkude heinamaad Tammiste mõisa maade arwel wälja planeerida ja siis awaneks ka Rannametsa külal võimalus heinamaa juurdesaamiseks oma kodu juures. Umbes analoogiline on ka põllutööministri korraldus 1919 a. nowembrikuust. Kuna see korraldus oli kohapealsele ametnikule antud ja keskkohas nähtawasti korraldus puudus, siis on korraldus kahjuks teostamata jäänud. Mina ei ole saanud kõike materjaalisid läbi uurida, et mina võiksin kindlasti ütelda, kas siin on tegemist mõne sihilikusega ehk käsu mittetäitmisega, wõi lihtsa arusaamatusega. Igatahes on minu poolt korraldus tehtud, et juurdlus korraldatakse otsusele jõudmiseks, kelle süü läbi põllutööministri korraldus nowembrikuust 1919 a. on täide wiimata jäänud. Neid asjaolusid arwesse wõttes, mis mina ette kandnud olen, wõin mina ka lõpuküsimistele wastata. Esiteks — kas on põllutööministril teada kirjeldatud tõsiasi? Jah, need on teada, selle muutusega, mida mina algul ette kandsin. Kui räägitakse, et krunt nr. 4 on Behrsin'ile määratud, siis ei ole see mitte täiesti õige. See krunt ei ole mitte Behrsin'ile määratud, olgugi et Behrsin ta lõpuks on

saanud, kuid ta sai seda mitte põllutööministri käest, waid maakonnawalitsuse käest, kui postijaamapidaja. Teine küsimine — kui ja, kas siis loeb põllutööminister niisuguse asjaajamise korra loomulikuks ja lubatawaks. Muidugi on siin, võib olla, teatawaid eksimisi ja arusaamatusi ette tulnud ja kui kellegil seda asja tuleks uuesti korraldada, siis ta arusaadawalt seda enam nii ei korraldaks, kuid esialgsest juurdluse materjaalist mingisuguseid erilisi kriminaal-kuritegusid küll wälja ei paista.

Kui põllutööminister sarnast asja ei õigusta, mis mõtleb ta siis ette wõtta Häädemeestel ettetulnud wäärnähtuste kõrwaldamiseks ja kannatada saanud elanikkude maaga warustamise asjus?

Maaga warustamise asjus võiksin mina ette kanda, et minu arwamise järele tuleks siin heinamaid korraldamisele määrata ja minu poolt on niisugune korraldus juba tehtud, et Tammiste mõisa tagawara-heinamaad võimalikult veel enne põllutöö algust korraldamisele saaks wõetud ja et siin kokkuleppel Häädemeeste krundipidajatega saaks nende kruntide heinamaad võimalikult Tammiste mõisa heinamaade wastu wahetatud nii, et Rannametsa küla meestele sel teel siis nende heinamaa wabaneks. Ja lõpuks — mis mõtleb minister ette wõtta nende ametnikkude wastutuselewõtmiseks, kelle süü läbi eeltähendatud wäärnähtused on tekkinud?

Nendele segadustele on minu arwates peapõhjuse andnud asjaolu, et omaaegne ministri korraldus on läbi wiimata jäänud. Sellepärast olen mina korralduse teinud, et juurdlus toime pannakse selle üle, kes süüdi oli, et põllutööministri poolt kohapeal tehtud korraldus poole tee peal seisma on jäänud. Seda juurdlust saab waewalt lühikese aja jooksul lõpetada. Võib olla tuleb siin kellegiga koguni kohut käia jne. Missuguseid tagajärgi juurdlus annab, on raske ette ütelda, kuid igatahes juurdluse algatuseks on minu poolt korraldus tehtud.

Juhataja J. Tõnisson: Kas on arupärijad walitsuse esitaja seletusega rahuldatud?

O. Gustawson (is.): Härra põllutööminister oma wastuses on öelnud, et tema Häädemeeste ja Tahkuranna mõisade jagamise puhul ilmsikstulnud asjaajamist mitte loomulikuks ei loe. Edasi on härra minister lubanud samme astuda

selleks, et süüdlased wastutusele wõetakse ja maasoowijate pretensioonid heinamaa suhtes rahuldatakse. Lõpuks on härra minister meie arupärimise 4. punkti kohta tähendanud, et juurdluse toimepanemiseks on juba wastaw korraldus tehtud. Sellepärast teatan ma arupärijate nimel, et meie antud wastusega rahuldatud oleme, aga ainult eeldusega, et tõesti tegelikult küsimuse selgitamisele ja lahendamisele asutakse. (H ü ü d e d: K o o s o l e k l õ p e t a d a!)

15. Päewakorra-punktide 8., 9. ja 10. päewakorrast wäljajätmine. Juhataja **J. Tõnisson:** Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. Kas soowitakse selle ettepaneku kohta sõna wõtta?

J. Piiskar (is.): Täna wõeti päewakorda üks punkt, nimelt sotsialistlikkude rühmade arupärimine hiljuti toimepandud wangistamiste kohta. Et see küsimus kiire iseloomuga on, siis peaks ta täna tingimata kõne alla tulema. Kui terwet päewakorda ei jõuta läbi wõtta, siis wõiksid mõned päewakorra-punktid wahele jääda. Teen sellepärast ettepaneku koosolekut mitte enne lõpetada, kui wastu on wõetud arupärimine, mis käsitab Riigikogu liigete wangistamise küsimust, eelmised punktid aga päewakorrast wälja jätta.

Juhataja **J. Tõnisson:** Rkl. Piiskar'i poolt on ettepanek tehtud päewakorrast wälja jätta p.p. 8—10 ja asuda wiimase päewakorra-punkti juurde.

Asun hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

16. Eesti sotsiaal-demokraatliku tööliste partei ja iseisewa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühmade arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Riigikogu liigete H. Allik'u, A. Janson'i, P. Keerdo, W. Kangur'i ja J. Tomp'i ning teiste arreteerimise kohta 21. jaanuari õhtul 1924 a. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Alates 21. jaanuari õhtust pandi kaitsepolitsei poolt üle riigi toime terve rida läbiotsimisi ja ühenduses sellega arreteerimisi. Arreteeritute arw ulatab paari sajani ja nende sekka kuuluvad Riigikogu liikmed Allik, Janson, Keerdo, Kangur ja Tomp, samuti mitmete omawalitsuse esituskogude liikmed ja isegi rühmad täies koosseisus.

Kuna organisatsioonid, kuhu arreteeritud kuulusid, senniajani legaalselt tegutsesid ja nende tegewus wiimasel ajal aktiivsemalt ennast awaldas peaausjalikult omawalitsuse esituskogude walimisel, näib selge olewat, et käesolewal juhtumisel tegemist on poliitilise aktsiooniga, mis selleks sihitud, et tühistada selle osa walijate tahteawaldust, kes oma huwide kaitsmise usaldanud arreteeritutele. Sealjuures on suurem osa arreteeritutest kannatanud ainult oma poliitilise meelsuse pärast.

Sarnane talituswiis ja poliitilise meelsuse pärast arreteerimine on demokraatlikus riigis täiesti lubamata ja tähendab põhiseaduse rikkumist, eriti Riigikogu liigete arreteerimine awalikul koosolekul „kuriteolt tabamise“ ettekäände all.

Nõuame seletust Wabariigi Walitsuselt:

1) Missugustel põhjustel on ette wõetud käesolewas arupärimises ettetoodud arreteerimised? ja

2) mida kawatseb Wabariigi Walitsus teha põhiseaduse poolt kindlustatud kodanikkude ja rahwaesitajate isikupuutumatusse õiguse jalaleseadmiseks?

Tallinn, 13. weebruaril 1924 a.

K. Ast,
Oskar Gustawson,
A. Jõeäär.“)

K. Ast (sd.): Wäga lugupeetud härrad Riigikogu liikmed! Meie arupärimise tekst on kõigile Riigikogu liigetele kahtlemata tuntud ja meie loodame ka, et need motiivid, mispärast meie arupärimine esitatud, Riigikogu liigetele mitte päris tundmata ei tohiks olla. Juba see asjaolu, et nagu teie tänasel koosolekul näete, terwelt 10 tooli pahemas tiivas tühjad seisawad, ütleb wäga hästi, mis otstarbel ja missugustel põhjustel meie oleme sunnitud arupärimisega Wabariigi Walitsuse poole pöörama. Tol ajal, kui Riigikogu puhkust pidas, kui härrad rahwasaadikud ennast eelseiswa istungjärgu wastu walmistasid, tehti Riigikogule wõimatuks oma täies koosseisus seda istungjärku awada. Wahepeal on arreteeritud poliitseiwõimude poolt 6 Riigikogu liiget. Aga meie peame uskuma ja arwama, et neid arreteerimisi weelgi laiemalt oleks toimetatud ja kuue Riigikogu liikme asemel 10 Riigikogu liiget kinni wõetud, kui see tehniliselt täidesaadetaw oleks olnud.

Aga mitte üksi Riigikogu liikmeid ei ole wangistatud, — kuigi see Riigikogu

ennast kõige lähemalt puudutab, — waid läbiotsimisi ja kinniwõtmisi on toimetatud massiliselt, on toime pandud niiwiisi, nagu oleks riigis midagi hoopis erakorralist, miski sootu kardetawat ja põrutawat päewakorral seisnud. (Wahel hüüe: Mussoliini!) Siin hüüti „Mussoliini“, kuid mina siiski sellest kõnelema ei taha hakata, kas meil tõepoolest käesolewal juhtumisel mussolinismiga tegemist on, waid tahan ainult konstateerida, et kui terwelt 10% rahwaesitajaid on reast wälja löödud, kui terve hulk omawalitsuse tegelasi teatud rühmast on arreteeritud, kui see on sündinud väga lühikese aja jooksul ja ettekawatsetud plaani järele, siis on meil õigus küsida, mis on Eestis sootu erakorralist ees olnud tol ajal, kui Riigikogu puhkusel wiibis? Meie teades ei ole Eesti riigis piiramise seiskorda wälja kuulutatud, meil ei ole ometi kodusõda lahti puhkenud. Kuid siiski on talitatud just niiwiisi, nagu seda oleme harjunud nägema ainult erakorraliste seiskordade juures, eriti piiramisseisukorra juures.

Wõtke ja lehitsege ajalehti, wõtke arwesse ka herra siseministri seletust ajakirjanikkudele, siis teie näete, et läbiotsimisi ja kinniwõtmisi on toimetatud teatud organisatsioonide hulgas. Seal on kõige pealt legaalselt siitsaadik tegutsenud Eesti töörahwa partei, tööliste üldliit, ametiühisuste kesknõukogu, maatöölise liidu kesknõukogu ja peale selle — see on kõige iseäralikum — kõik ühise wäerinna mehed omawalitsuse asutustes, olgu need maakonnaomawalitsused, wallaomawalitsused wõi linnaomawalitsused. Kõigi nende organisatsioonide tegewus on katkenud, nende liikmed embkumb, kas wangimajadesse paigutatud wõi põranda alla aetud. Mis õigustas sarnast teguwiisi? Missugused tungiwad riiklikud asjaolud wõisid politseiwõimudele, eestkätt muidugi kaitsepolitsei wõimudele, põhjust anda sarnaseks massiliseks ennenägemata ja kuulmata kinniwõtmiseks? Tuletan teile meelde, et isegi wabadusõja päewil, kus mõnel juhtumisel seiskord tõepoolest väga kardetaw ja kriitiline oli, et isegi siis sarnaseid massilisi kinniwõtmisi mitte kordagi ei toimetatud, kõige vähem aga sõandati tol korral rahwaesitajate puutumatus rikkuda, — ma mõtlen praegusel korral rahwaesitajate nime all kõiki neid inimesi, kes omawalitsuse esituskogudesse rahwa poolt walitud. Nüüd, kus meie juba mitu aastat

oleme wõinud rahupõlwe maitsta, nüüd kus meie riiklik olukord stabiilseks on saanud, nüüd on lausa seletamata sarnane surweawalduse abinõu.

Kõneledes kõigist sellest ei saa nimetamata jätta paari sõnaga kommunistlikku liikumist Eestis. Kõik need surweawaldused on ju kommunistide vastu sihitud, vähemalt öeldakse sedawiisi, et nad on kommunistide tegutsemise pärast ette wõetud. Aga austatud härrad, kes on siis süüdi kommunistlikus liikumises Eestis. Kommunistlik liikumine Eestis — seda meie, muidugi, teame ja seda ei taha ka sotsiaaldemokraadid ega isesotsid üldse salata — on riigiwastane liikumine. Kommunistide juhtiwad jõud Eestis soowiwad riigikorda kõikuma panna, soowiwad Eesti demokraatlikku riigikorda häwitada ja Eesti wabariiki — nii peame uskuma — ühe teise riigi külge liita. See tahtmiline ja see siht on kahtlemata kommunistide tegelastel Eestis. Aga kas wõib keegi teie hulgast seda tõeks wõtta, et kommunistid ainult nende ideoloogia pärast, ainult nende püüde pärast Eestis riigipööret toime panna niipalju pinda on leidnud, mida nägime muuseas wiimaste omawalitsuste walimiste ajal. Noh, seda ei tule teie hulgast mitte keegi wist tõendama. On täitsa arusaamata, kuidaswiisi wõiks oletada, et Eesti waesemad kihid wõiks waimustatud olla Eesti wabariigi kaotamise ideest ja kuidas wõiks kommunistide idee järele käima panna suuri hulke. Mina ei usu seda mitte, waid peame seda arwama, et kommunistidel sellepärast niipalju edu on, et tööliklass lõpmata rasketesse tingimistesse asetatud on. Kommunistid ei tee ju mitte otsekohe awalikku kihutustööd, niiwõrd riigikorra, niiwõrd Eesti omariikluse vastu, kuiwõrd kõigi pahede peale näidates oma nõudmiste püstitamisega. Et Eestis tööliklass väga wiltsatsesse tingimistesse on sattunud, just sellepärast on kommunistide kihutustöö edu. Tuletame meelde, kuidas just aasta lõpupäewadel suur kriis lahti puhkes ja ühte sattus eelseiswate jõulupühadega. Tuletame meelde, kuidaswiisi elukallidust lausa organiseeritud on meie walitsuse majanduspoliitika läbi. Mina ei taha seda seletama hakata, sest mul oli läinud istungjärgu kestes wõimalus sellest küsimusest kõnelda. Ma tuletan ainult meelde, et mul oli juhus faktide waral näidata, kuidaswiisi Wabariigi Walitsus on organiseerinud nalga selle asemel, et elukalliduse vastu wõidelda. Neid meie

süüdistusi ei ole walitsus ega ka walitsewate erakondade ajakirjad tänapäewani ümber lükata suutnud. Kui nüüd nii on, et elatismiinum sootu madalale on surutud, kui töölised mitte ei tea, millega oma korterit kütta ja keha katta, — nagu näete, on tänawu talw õige külm, — ja kui nad alalise ähwarduse all elawad sedagi tööd kaotada, mis neil weel on ja millega nad tänapäew tegewad on olnud, ja kui meeles pidada, et paljudel proletaarlastel üldse mingisugust sissetulekut ei ole ja nad kõik oma lootuse ainult riikliku toetuse peale panewad, siis saate teie aru ja peate tunnistama, et Eesti tööliste seisukord on lõpmata raske ja seda raskust, seda mahasurutud meeleolu on kommunistid kasutanud. Ja sellepärast ainuüksi on kommunistidel sedawõrd suured kordaminekud ja saawutused, mida meie wõisime konstateerida. Kui lugu nii on, et just kitsaksaetud ja mahasurutud elatismiinum esimeses jõeses süüdi kannab, siis austatud härrad, ei saa teie mitte kommunismi liikumist kaotada sellega, et teie, riigi õiguslikust seisukohast waadates, kõige hukkamõistetawamad surweabinõud tarwitusele wõtate. Kas siis tõesti arwatakse, et nälgijad sellega rahuldatud on, kui nemad kuulewad, et esituskogukesed, mida nemad walinud, laiali on saadetud, wangimajadesse on heidetud jne. Kas tõesti nälginud inimene sellest sõõnud saab. et kaitsepolitsei järjekorralised ennekuulmatud häbematused käsile haarab? Kui kommunismi liikumise wastu tahetakse tõsiste abinõudega wõidelda, siis alatagu wõitlust põhjuste wastu.

Ei saa eitada hädapärast surweabinõude tarwitamist, kui see on sündinud seaduspärasel korral. Kui tarwitatakse üksikute kommunistlikkude tegelaste wastu surweabinõusid, ja kui see sünnib kohutwõimude kaastegewusel ning kokkukõlas meie põhiseadusega, siis ei saa ka meie seda eitada. Aga sarnased surweabinõud, nagu meil praegu ees, need ei ole mitte enam seaduspärased ja teiseks, ei taba need surweabinõud üksikuid kommunistlikka tegelasi, kelle wastu politsei tegewus wast õigustatud on, waid ta tabab nagu umbropsu löök ikka laiemaid kihte, ka sarnaseid organisatsioone ning ühisi, kelle wastu surweabinõude tarvitamine ülepea mitte lubatud ei wõiks olla. Ma tunnen weidikese neid põhjendusi, — ja ka teie kõik tunnete neid põhjendusi, sest härra siseminister oma jutuaJamises ajakirjanikkudega katsus oma agentide

samme kaitsta ja põhjendada. — Ma tunnen natuke neid seletusi, mille põhjal arwatakse suuri läbiotsimisi ja wangistamisi õigustada wõiwat. Need põhjendused käiwad umbes järgmiselt: kõik meie kommunistlikud wõi kolmanda internatsionaali alusel töötawad organisatsioonid, olgugi legaalselt registreeritud, saawad oma juhtnõõrid punase ametiühisuse ja punase internatsionaali täidesaatwalt komiteelt ja talitawad nende juhtnõõride järele. Järjekult, kui need juhtnõõrid eneses sisaldawad kuritegelisi näpunäiteid, siis on ka nende organisatsioonide tegewus kuritegeline. Ja nii wõib waadelda kõiki neid, kes neisse organisatsioonidesse kuuluwad, kui riiklikka kuritegijaid ja kõiki neid koosolekuid, mida need organisatsioonid kokku on kutsunud, wõtta kui kuritegelisi. Aga austatud härrad, sarnane oletamine on ometi wäga suur seaduse weni-tamine. Kas siis teepoolst need omawalitsuste rüümad, mis nõndanimetatud ühisi-wäerinna nimekirja järele moodustatud, kas tõesti kõik need rühmad seisid esiteks kommunistliku internatsionaali alusel; ja kui nemad ka seisid, kas siis kõik need inimesed, kes neisse rühmadesse kuulusid, isiklikult pidid juhitawad olema kommunistlikust internatsionaalist ja isiklikult end tundsid seiswat riigiwastastes ühingutes? Seda ei usu meie iialgi mitte. Näiteks wallawalimised — meil on umbes 300 walda (W a h e l h ü ü e: 400 w a l d a!) koguni 400 walda, ma täpselt seda arwu ei tea, — ja kõigis neis esinesid ka töölised oma nimekirjaga. Peale selle on weel 10 maakonda ja hulk linnu, alewid. Neisse nimekirjadesse wõeti peaaesjalikult kohapealseid tegelasi, wõeti neid töölisi, kellest mõned waremalt seisnud sotsiaaldemokraatide hulgas, mõned isesotside hulgas ja mõned Eestimaa töörahwa parteis; paljud olid ka ilma parteita. Wõeti, et kuidagi kohapeal kokku sobida, ning esitati nimekiri. Nende taga ei seisnud mingisugust erakonda, ei mingisugust põrandaalust organisatsiooni, waid kohapealsed inimesed talitasid ühise hüüdsõna järele. Ma wõin isegi seda nimetada, et kus sotsiaaldemokraadid haarasid kohapeal initsiatiwi oma kätte — ka ükskõik kas parteilise firma all, ehk ilma firmata — kanti töölisi nimekirjadesse, kus aga meil organisatsioone mitte ei olnud, seal kohapealsed mehed heitsid kokku ja haarasid selleks, et omale populaarset nime saada, „ühise wäerinna“ nimetuse. Ega siis töölised ühises wäerinnas ei olnud

mitte parteilised. See wõis koos seistakellest tahes. Sinna wõisid kuuluda parteilised ja ka sarnased, kes warem ega edaspidi ei mõtle parteiga mingisuguses sidemes seista. Nii tekkis üle maa suurel hulgal rühmi, mis kandsid ühise wäerinna nime. Ega siis tõepoolest saa oletada, et inimesed, kes sellesse rühma kuulusid, kõik seisid ühenduses kommunistliku internatsionaaliga ja talitasid tema otsekoheste juhtnõõride järele.

Kui meelde tuletada, missuguse pahameeleawaldusega, missuguse hoiatusega kodanline ajakirjandus omi weergusid siis täitis, kui omawalitsuste walimised meil sügisel läbi wiidi, iseäranis siis, kui Tallinnas terwelt 30% ühine wäerind hääli oli saanud, kui meelde tuletame tolleaegset ajakirjanduse tooni, waadake, siis selgub meile nii mõndagi, mis pärast just pärast omawalitsuste walimisi härra siseminister oma agentide kaudu nii talitas, nagu talitatud on. Kodanline ajakirjandus tundis äärmist huwi selle wastu, et muuseas Tallinna linnawalimised tühistataks ja püüdis leida oma juhtkirjades ja artiklites neid teid, kuidas edaspidi walimisi toimetada, et uuesti 30% hääli nendele ei läheks, kellega nad koos töötada ei saa. Meie oleme päris kindlad, et kui nüüd uued walimised tuleksid Tallinnas ja kui selle eel wast politseiwõimud peaksid weel ühe järjekorralise läbiotsimise ning kinniwõtmiste rea toime panema, siis Tallinna linnawalimised sootu teistsuguseid tagajärgi annawad, kui läinud aastal. Weel enam, meie näeme, et juba on maad leidnud wahekordade wõltsimised omawalitsuslikkudes asutustes, eriti paljudes linnawolikogudes, muuseas Narwas, Tartus wist ka Pärnus, wolikogu koosseis on sootu muutunud. Ta ei ole mitte enam see, missuguseks ta kujunes pärast walijate tahteawaldamist. Sedasama peame ütleva ka maakonnanõukogude kohta. Ka seal oli enamus wiimaste walimiste järele — mitte küll igalpool, aga suuremalt osalt — niiviisi kujunenud, et parempoolsed kokku olid saanud umbes niisama palju hääli, kui pahempoolsedki. Aga nüüd on wahekord teine. Nüüd, kus kommunistlikud maakonnanõukogu liikmed on kõrwaldatud, kinni wõetud, wõi põgenenud, nüüd on suures hulgas maakondades, kus enne mõlemad tiiwad ühesugused olid, enamus paremale poole kaldunud. Ma kordan weel, et kui meelde tuletada kõike seda kodanlise ajakirjanduse hädakisa, mis wiimastel omawalitsuse walimistel

terwel kodanlise ajakirjanduse frondil kostis, siis on samal ajakirjandusel nüüd pärast suurt ja põhjalikku puistamist täielik põhjus rõõmustada. Nende jaoks on walimiste tagajärjed paranenud ja parandatud wäga hea eduga, paranenud niiviisi, et nad nüüd suuremas osas omawalitsuse asutustes end peremehena tunnawad ja loodawad seda kasutada terwelt kolme aasta jooksul.

Kui sellelt seisukohalt päewakorras olnud läbiotsimisi ja kinniwõtmisi hinnata, siis peame küll ütleva, et saawutatud on õige kaugeleminewaid tagajärgi. Need on tõepoolest, lubatagu seda sõna nimetada, mida paremalt poolt siin tarwilikuks peeti hüüda, „mussoliinilikud“. On tõepoolest saawutatud samu tagajärgi, mis neil maadelgi, kus mussolinism wõidukalt arenenud, muidugi seal suuremas ulatuses kui meil.

Kõige rohkem, austatud härrad, riwab meid Riigikogu liigete wangistamine, sellepärast et Riigikogus on erakondade wahekorrad ja tiibade tasakaal sootu teiseks kujunenud, kui see pärast Riigikogu walimisi oli. Need kümme Riigikogu pinki kõnelewad oma tühjusega ometi midagi. Ja kui siis wangistaminegi oleks sündinud kooskõlas meie põhiseadusega! Ei, see ei ole nii sündinud, sellega on politseiwõimud eksinud kõige karmimalt Eesti wabariigi põhiseaduse § 49 wastu. Härra kohtuministri teadaandes öeldakse küll, et kinniwõtmine on sündinud kooskõlas põhiseadusega. Nimelt teatab härra kohtuminister, et § 49 põhjal ja uue nuhtluseaduse § 102 ja teistes paragrahwides ettenähtud kuriteolt on wangistatud Riigikogu liikmed. § 102 on arwatud niisuguseks paragrahwiks, mille põhjal kohtuminister ütles, et iga kinniwõetud Riigikogu liige on tabatud kuriteolt. Aga kas wõib seal, kus süüdistus tõstetakse § 102 põhjal, üldse kuriteolt tabamisest juttu olla? § 102 on meile Wene nuhtluseadusest päranduseks jäänud, ning kõneleb sellest, et wastutusele wõetakse isikud, kes kuuluwad riigiwastasesse kuritahtlikku organisatsiooni wõi salaorganisatsiooni. Aga kas need organisatsioonid, mille puhul nüüd läbiotsimised ja kinniwõtmised toimetati, kas kuulusid siis nende organisatsioonide liikmed põrandaalusesse, salajasse riigiwastasesse organisatsiooni ja kas kõigepealt saab tunnustada Riigikogu rühma salajaseks organisatsiooniks, riigiwastaseks organisatsiooniks? Kui ka seda tunnustatakse, siis ei saa mitte öelda, et

wangistati Riigikogu liikmeid sellepärast, et nad olid kuulunud mingisugusesse salajasse riigiwastasesse organisatsiooni, ei saa ka öelda, et neid oleks kuriteolt tabatud. Organisatsiooni võib kuuluda ühe päewa jooksul, võib kuuluda ka mitme aasta jooksul — see on kestwa iseloomuga kuritegu. Kui aga põhiseadus ütleb, et ainult kuriteolt võib inimesi tabada, siis ei saa selle paragrahwi all mitte mõista, et inimest, kes kusagile organisatsiooni kuulub ja seaduse mõiste järele kuritegu toimetab, võidakse selle ettekäände all kinni võtta. Kui meie põhiseaduse paragrahw ütleb, et ainult kuriteolt tabatakse, siis küll sarnaselt kuriteolt, mida otse füüsiliselt toimetatakse, nüüdsama korda saadetakse, mitte aga sarnaselt kuriteolt, mis küll nuhtluseaduses ette nähtud, aga mille kohta enne selgusele peab jõutama, kas ta tõepoolest on olnud, ja mille selgestegemiseks on tarwis uurida terve hulk kirjandust, üle kuulata inimesi. Need organisatsioonid, keda härra siseministri seletuse järele riigiwastasteks ja lubamatuteks on tunnistatud, need organisatsioonid töötasid pikemat aega kõik legaalselt, nende koosolekud olid politseil teada, nende koosolekutest võtsid isegi politsei võimud osa walwe korras. Neil organisatsioonidel ei olnud mingisuguseid salajase riigiwastase organisatsiooni tunnuseid.

Kui nüüd öeldakse, et kommunistliku Riigikogu rühma liikmed olid koosolekul, mis oli kokku kutsutud riigiwastase organisatsiooni poolt ja et neid on kinni võetud kuriteo pealt, siis on see wäärseletus. Koosolekud olid awalikud, lubatud, nende koosolekute kokkukutsumisest teatati awalikult. Ei wõi juttu olla, et nad olid lubamatud. Kui öeldakse, et Riigikogu liikmed on tabatud kuriteo pealt, siis on see ometi niisugune seadusmõiste weniitamine, mida kuidagi õigustada ega lubada ei saa. (Siseminister K. Einbund: Kuidas koosolek on lubatud?) Kõik need koosolekud, mida Teie oma teadaandes nimetasite, olid awalikud koosolekud, ka töölistekdris. Mina wõin öelda, et nendest koosolekutest oli awalikult teatatud. Niisamuti oli ka awalik koosolek see, kust rkl. Reesen Wiljandis tabati. Sellepärast ei wõi mitte öelda, et Riigikogu liiget Reesen'i oleks tabatud mingisuguse salakoosoleku pealt. Siseminister K. Einbund: Missugune paragrahw nõuab salaseltsi? Missugune paragrahw nõuab salaseltsi?

(Siseminister K. Einbund: Teie kõnelete salaseltsist kogu aeg.) Teie, härra siseminister, oma seletustes kõnelete ka salaseltsidest. (Siseminister K. Einbund: Just wastuoksa!) Seal on väga palju, mitu korda nimetatud kommunistlikku pörandaalust organisatsiooni jne. Kui nüüd niisuguse seletuse juurde jääda, nagu seda härra siseminister ajakirjandusele on andnud, et meie teame, et need inimesed olid ikkagi kuritegeliseks otstarbeks kokku tulnud ja et meie teame, et nende püüded kuritahtlikud olid, ja sellepärast oli iga nende samm, mida nad astusid, kuritegeline, noh, siis, härra siseminister, loogiliselt edasi minnes, wõin öelda, et Teie mõtlete, et kui näituseks rkl. Reesen, kes Teie teades igapidi kuritegeline isik oli, kes Riigikogu liikme ametit kuritegeliseks otstarbeks pidas, ka siis kuritegewusel wiibis, kui ta hommikul woodist püsti tõusis ja omale saapaid jalga tõmbas. Mingisugust wahet ei ole selle loogika ja Teie loogika wahel. Mida ka see rkl. Reesen, — see käib ka teiste kohta, — iganes ei oleks toimunud, see pidi kuritegu olema. Kui Teie ütlete näituseks, et Riigikogu kommunistlik rühm oli kuritegeline rühm, et tema ülesanne oli Eesti wabariigis korda kukutada, siis saatis tema Teie loogika järele, kui tema oma ruumidesse III korral kokku tuli, ka kuriteo korda. Seesama kommunistlik rühm pidi Teie loogika järele kuritegusid toimima, kui tema toolidel istus ja sõna wõttis. Nii et Teie loogika järele on kõik kuritegewus, mida nad iganes on teinud.

Meie aga ei saa seda õigeks nimetada, sest meie seisame Eesti wabariigi põhiseaduse alusel ja see põhiseadus ütleb, et selleks, et Riigikogu liiget wangistada, peab teda tabama kuriteolt, ja kuriteolt tabamine on see, nagu mina tähendasin, kus mingisugust kahtlust ei ole selleks, et see inimene tõepoolest kuritegu toimib. Mina tuletan meelde —, et paremini § 49 mõista —, et tol ajal, kui see paragrahw Asutawa Kogu komisjonis wäljatöötamisel oli, tehti ühe komisjoni liikme poolt, see oli wist härra Strandman, kui ma ei eksi, pisut teistsugune ettepanek, nimelt, et Riigikogu liiget võib tabada kuriteolt ja 24 tundi pärast kuriteo kordasaatmist. Kuid komisjon, wist kahel wõi kolmel koosolekul, leidis, et niiwiisi seda paragrahwi redigeerida ei wõi, sest kui meie jätame wõimaluse Riigikogu liiget pärast kuriteo kordasaatmist 24 tunni

jooksul tabada, siis anname sellega liig laialised võimalused Riigikogu liigete kinniwõtmiseks. Sest sel juhtumisel, kui Riigikogu liiget kuriteo pealt ei tabata, võib teda kinni võtta veel 24 tunni jooksul, aga kes siis selle küsimuse kohta veel lõpuliku seisukoha võtab, kas aktspteerida seda kinniwõtmist või mitte. Kui lubada, et järgmisel päeval võib inimest kinni võtta, kes täna on kuritöö toime saanud, siis tuleb juba uskuda ettekandeid, mida politseile võidakse teha, tuleb uskuda tunnistajate seletusi, kaebajate seletusi, — sest mis see tähendab, kui Riigikogu liige on täna saanud mingisuguse kuriteo korda, aga teda otsekohe kuriteo pealt ei tabatud? See tähendab, et ei saadud tabada, ja võib olla ei teadnudki politseiwõimud, et tema kuriteo korda saatis, kuid siis ilmuwad mingisugused kaebajad, tõestajad, kes ütlevad, et tema on kuriteo toime saanud, ning politseiwõimud, usaldades saadud andmeid, võtawad Riigikogu liikme kinni. Kuid ei mingisuguste kaebamiste peale ja tagantjärele tõestamiste peale ei leidnud põhiseaduse komisjon võimalikuks Riigikogu liikme wangistamist lubada. § 49 mõte seisab selles, et peab otse kuriteo pealt tabama. (Siseminister K. Einbund: Rahukogu leidis, et see õige oli.) Rahukogu ei ole veel mitte wiimane instants ja pealegi ei ole rahukogu otsus jumala otsus. Ilma, et ma Eesti kohtute kohta seda tahaks tähendada, pean ütleva, et meie teame väga rasketest kohtulistest eksitustest, et on aegu ja riike olnud, kus täie õigusega kohtutele etteheiteid on tehtud, et nad endid walitsuse tööriistaks on andnud, nii et kohtuotsust ei pruugi Teil, härra minister, minule ette tuua. Ma olen ise ka sellest kohtuotsusest informeeritud ajakirjanduse kaudu, kuid see kohtuotsus ei tarvitse ega saa praegusel silmapilgul mitte mõõduandew olla.

Põhiseaduse autorid tol ajal, kui nemad § 49. walmistasid ja redigeerisid, ei wõinud endile iial ette kujutada, et seda paragrahwi kunagi Eestis wõidakse sarnaselt seletada, nagu see käesolewal juhtumisel on sündinud. Isegi, kui politseiwõimud oleksid sattunud koosolekule, mis kokku kutsutud täitsa salaja, konspiratiivsel teel, millest oleks osa wõtnud mitte kõik, waid väga walitud inimesed ja kui see koosolek oleks juba oma kokkukutsumise koha poolest olnud sarnane, mille kohta ilmeksimata oleks öelda wõi-

dud, et see on salajane koosolek, isegi sel juhtumisel ei oleks tohtud Eesti põhiseaduse § 49 põhjal Riigikogu liikmeid wangistada — lihtsalt sellepärast, et enne tarwis selgeks teha, kas see tõesti kuritahtlik koosolek on. Ei saa ju ühe koosoleku iseloomu üle otsustada esimese pilgu järele. Ainult kohtulik asjauurimine võib selgitada, kas koosolek kuritahtlik oli või mitte. Senni, kui see selgeks tegemata, ei wõi Eesti põhiseaduse põhjal ühtki Riigikogu liiget arreteerida. Kui see siiski on sündinud, siis on sellega väga raske ja karm hoop antud Eesti riigi õiguslikule korrale. Ühestki kohast ei oleks wõidud Eesti õiguslikku korda niiwõrd walusalt puudutada, niiwõrd walusalt lüüa, kui põhiseadust lüües. Kui teie, austatud härrad, kommunistidele ette heidate, et nemad Eesti põhiseadust ei austa, misugune etteheide täiesti õigustatud, kui teie riigi kodanikkudelt nõuate põhiseaduse täitmist, siis olge ise eeskujuks põhiseaduse, kui ka teiste riigiseaduste täitmisel, aga siin ei ole teie seda mitte teinud, siin olete lausa wastupidist näidanud. Kuidas võib härra siseminister uskuda, et tema seletusi kusagilgi pool, ehk mingisugusteski seltskondlikkudes ringkondades tõena wõetakse. Meil pruugib ainult meelde tuletada, et Riigikogu liikmeid arreteeriti ühel ööl väga mitmes linnas korraga. Arreteerimised pandi toime Tallinnas, Narwas, Wiljandis ja taheti neid veel toimida Wõrus ja Walgas. Kas võib mõeldaw olla, et Riigikogu liikmed, keda oli arwu poolest terwelt kümme, ühelainsal ööl ja mitmesugustes linnades ühel ja samal tunnil riiklikku kuritegu toimisid, millepärast neid arreteerida wõidi? Kui see nii oleks olnud, siis oleks see ju lihtsalt nagu mingisugune kokkurääkimine olnud kaitsepolitseiga, et waat, sel ja sel tunnil ja nii-sugustes kohtades lööme riikliku kuritegewuse lahti. Mina ei usu mitte, et see nii oli ja kõige selle kinniwõtmise toimingu järele peame uskuma, et politseil endal ka mingisugust teadet selle kohta ei olnud. Walgas oli rkl. Weiram maakonnawõukogu koosolekul. Ta wiibis seal õige hilise tunnini ja läks siis ühe minu parteiseltsimehega, kes ka maakonnawõukogu liige oli, koos koju. Ta pidi astuma wahepeal veel selle isiku poole, kellega ta koos läks, sisse, on aga järele mõeldes ukse pealt tagasi läinud ja kusagil teisel pool öömaja leidnud ja seal, kus ta öömajal oli, taheti teda kinni võtta.

Kui teda praegu kinniwõetute nimekirjas ei ole, siis ainult sellepärast, et tal korda läks põgeneda, aga härra siseminister oleks ikkagi öelnud, et Weiram on Walgas kuriteo pealt tabatud. Veel rohkem; et need 10 pinki tühjad on, aga 4 rühma liiget teadupärast arreteeritud ei ole — kohtuministri teadaanne räägib kuuest isikust, — kui need pingid siiski tühjad on, siis sellepärast, et neil neljal ülejäänud kommunistliku rühma liikmel see kindel teadmine ja tundmine on, et kui nemad ilmuksid Tallinna tänavale või Riigikogu koosolekule, et neid siis kohe arreteeritaks. Arwan, et härra siseminister ei julgeks tõendada tulla, et kui praegu nendest neljast ülejäänud ja lahtiolewast Riigikogu liikmest mõni tänavale ilmuks, et teda siis kinni ei võetaks. Oleme täitsa weendunud selles teadmises ja usus, et neid arreteeritakse, või kui neid arreteerimata jäetakse, siis ainult sel juhtumisel, kui Riigikogu oma sõna nende kinniwõtmise kohta halwakspanewalt on öelnud. Ju ikka informatsioon, mida nad on saanud ja see wiis, kuidas nende wastu on wälja astunud, nendesse selle teadmise on sisendanud, et nemad Eestis wäljaspool seaduslikku kaitset seisawad, wäljaspool seda seaduslikku kaitset, mida nendel kui Riigikogu liigetel eriliselt olema peaks. Ei saa mitte keegi ei enne ega pärast täna Riigikogu koosolekut wõtta usutawana juttu „kuriteolt tabamisest“. Küll aga wõidakse ministri seletusi hukka mõista, küll neid ka heaks kiita. Meie oleme näinud juba, et kodanlised erakonnad ja kodanlised rühmad Riigikogus härra siseministri seletused sagedasti õigeks on tunnistanud. Täna tehakse wist sedasama. Aga see ei ole sarnane akt, millega Eesti kodanikkude haawatud õigustunne oleks jalule seatud, ei ole akt, mis politseiwõimude tegewuse seaduslikuks muudaks, waid see on poliitiline akt, see on poliitiline jõu demonstreerimine. Öeldakse, meie wõime nii talitada ja meie talitame nii, kõige muu peale wilistame.

Sellele teele on asutud, aga see tee õnne küll ei too. Alguses tähendasin juba, et sarnaste abinõudega teie kommunistlikku liikumist Eestis weel mitte ei suru. Aga mida teie sellega teete on, et teie kommunistide poole ja Eesti riigi wastaste poole weel rohkem inimesi lükkate, kui neid siamaani oli. Wõib olla, et walimised wõiwad edaspidi teile paremini õnnestada omawalitsuse asutustes, see kõik wõib olla. Teie wõite seal igasugust

maitsewat wilja enestele lõigata, aga et teie suure hulga kodanikkude meelsust muuta saate, seda ei ole niikaua, kui teie seda meeoleolu kuumemaks kütate, niikaua kui teie ülewälpidamine sarnane on, et tema wastu isegi kõige lojaalsemad riigikodanikud on sunnitud astuma, sest et nad selles enese õiguse riiramist näewad — niikaua ei kao Eestis kommunism ja niikaua ei saa meil normaalne seisukord maksma hakata. Rahwasaadiku isikupuutumatus ei ole mitte rahwasaadiku enese jaoks. Rahwasaadiku isikupuutumatus on huwitatud kõik need, kes üldises poliitilises elus soowiwad kaasa elada. Huwitatud on kõik need kodanikud, kes walimistel hääli annawad. Nemad soowiwad, et nende esitajad olles Riigikogus wõiksid endid nii ülewal pidada, nagu nad oma südametunnistuse ja arusaamise järele soowiwad. Kui rahwaesitaja wärisema peab, kui rahwaesitaja pea kohal ähwardus ripub, et walitsus, kelle käes wõim on, teda tabada wõib, siis ei ole enam wõimalik oma waba tahtmise järele talitada, siis ei saa rahwaesitaja mitte enam wabalt talitada, waid siis tunneb ta enese surwe all olema. Et rahwaesitus wõiks toimida oma parema äranägemise järele, selleks ongi mõeldud, ja leiame seda ka kõigis teistes riikides, rahwasaadikute isikupuutumatus. Eesti riik ei taha ju mitte nii omapärane olla, et tema seda mitte ei tunnustaks. Praegu on aga rahwasaadikute isikupuutumatus kõige hoolimatumalt riivatud ja sellega on antud raske hoop Eesti riigi õiguslikule korrale ja raske hoop kõigile poliitiliselt mõtlejatele ja iseseiswatele kodanikkudele. Et see mingisuguses suhtes kasulik wõiks olla, et see wõiks nendes hulkades, nendes inimestes, kes teadlikku poliitilist elu elawad, peale hukkamõistmise ja peale kibedustunde muid tundeid tekitada, see on täitsa wõimatu. Eesti kodanik on saanud raske hoobi ja ta teeb sellest järelduse ja kui tal praegusel silmapilgul wõimalik on ennast ainult kibedustundes kokku tõmmata, siis seda halwem on see Eesti riiklusele. Meie arwates ei saa mitte wõidelda seaduswastaste abinõudega ka nende wastu, kes meie riigi seadusi ei tunnista. See on nende arusaamine ja nad wõiwad meie riigi põhiseadust eitada, kuid need, kelle käes seisab korra eest walwamise hool, nende juures, kes õiguse järele walwawad, ei tohi mitte meie seadused halwakspanewat käsitamist leida. Ainult selles teadmises, et nii-

suguste wõtetega, nagu möödunud läbiotsimiste ja arreteerimiste puhul ilmsiks on tulnud, et sarnaste wõtetega meie riikluse aluseid uuristatakse, ainult selles teadmises oleme meie esitanud oma arupärimise ja loodame kindlasti, et Riigikogu liikmed, hinnates Riigikogu autoriteeti, hinnates rahwaesituse puutumata tarwet, hinnates Eesti kodanikkude õigust ja enesetunnet, hääletawad selle arupärimise wastuwõtmise poolt. Loodan ka, et Wabariigi Walitsus ei wiiwita wõimalikul korral weel täna meie arupärimise peale igakülgset ja põhjalikku wastust andmast.

Juhataja J. Tõnisson: Kodukorra § 7-da järele tuleb hääletamise teel kindlaks teha, kas arupärimise-ettepanekut toetab tarwiline arw Riigikogu liikmeid. Enne on hääletamise motiivide kohta sõna rkl. härra Strandman'il.

O. Strandman (töer.): Kõigil Riigikogu liigetel ei ole arusaadawalt mitte kõiki neid andmeid olemas, mida härra Ast siit kõnetoolilt ette kandis. Kuid meie teame, et täna on Wabariigi Walitsuse poolt ettepanek tulnud üksikute Riigikogu liigete arreteerimise asjus seisukohta wõtta. See küsimus on antud koosseisu komisjoni, millele ka tähtaeg on antud, et tema nädala pärast selles asjas esineks. Niisama on teada, et nende Riigikogu liigete kohta, kes arreteeritud pole, et ka nende wäljanõudmine on Riigikogu juhatajale tulnud ja läheb samasse komisjoni. Arwan, et see, mida härra Ast siin rääkis, et see kõik sisuliselt tuleb kõne alla siis, kui komisjon oma aruande on esitanud, ja siis tuleb Riigikogul seisukoht wõtta, kas arreteerimine õige on olnud, ja kui mitte õige, siis sellest muidugi teatud järeldused teha ja ka walitsusele oma seisukoht awaldata. Praegu aga kohtu tegewusse Riigikogul end segada, — õieti on

see kohtu tegewusse segamine, kui teiste arreteeritute kohta arutada, kas nad õieti arreteeritud on, sest nagu teada, on arreteerimine kohtu-uuriija määruse põhjal toime pandud, ja on rahukogu erakaebuse selle arreteerimise kohta tagasi lükanud, — ei pea meie mitte wõimalikuks, ja sellepärast ei saa tööerakonna Riigikogu rühm seda arupärimist toetada.

Juhataja J. Tõnisson: Panen arupärimise-ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepaneku poolt on 16 Riigikogu liiget, — sellega ei ole see arupärimise-ettepanek mitte vastu wõetud.

Isiklikus asjus on sõna siseministril.

Siseminister K. Einbund:

Eelkõneleja, ette tuues wiimaseid kindiwõtmisi ja läbiotsimisi, juhtis oma kõne sisu siseministri vastu, tähendades, nagu kõik see oleks tema käskudel ja korraldustel tulnud. Wähemalt niisuguse järelduse tegin mina, ja olen kindel, et ka teised Riigikogu liikmed. Isiklikus asjas pean tähendama, et minu käske ja korraldusi neis kinniwõtmistes ja läbiotsimistes ei ole. Olen asjast osa wõtnud, nagu walitsuse iga teine liige, oma kompetentsi piirides. Kui politsei tegutsenud on, siis kui kohtuwõimudele alluw aparaat, aga mitte kui siseministeeriumi politsei. Politsei on kohtuwõimudele alluw, tema peab nende käskusid ja korraldusi täitma ja sellepärast isiklikus asjas paluksin mina lugupeetud kõnelejat teatawaks wõtta, mida ma ette tõin ja minu vastu mitte sihtida kõike seda, mis Teie täna awaldasite.

Juhataja J. Tõnisson: Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 3.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**

Abisekretäär **J. Wain.**